№ 247 ՇԱԲԱԹ, 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 247

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Վեհափառ Հայրապետի կոնսիստորիան յայտնում է, որ Թեմիս հանգուցեալ Սրբազան Առաջնորդ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Թաղումը կը կատարվի կիրակի, ամսիս 7-ին: Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամը 10-ին: Այսօր, շաբաթ, ցերեկվայ ժամը 3-ին, մարմինը կը փոխադրվի եկեղեցի, ուր երեկոյեան ժամերգութիւնից յետոյ կը կատարվի ամբիոն:
2—1

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ խորին վշտով յայտնելով իր նախագահ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

յանկարծակի մահը, խնդրում է ներկայ լինել ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻՆ, որ տեղի է ունենալու այսօր, շաբաթ, ցերեկվայ ժամը $2^1/_2$-ին, առաջնորդարանում:
1246. 1—1

Ի գիտութիւն Շուլավէր հրաւիրված անձերի

Սրանով յայտնում եմ ի գիտութիւն այն հիւրերի, որոնք հրաւիրված են մասնակցելու ամսիս 7-ին Շուլավէրում կայանալիք հանդէսին, որ նրանց համար այդ օրը, առաւօտեան ժամը 7-ին (տեղական ժամանակով) ՅԱՏԿԱՑՎԱԾ Է ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՐԱԳԸՆԹԱՑ ԳՆԱՑՔ Թիֆլիսի կայարանում, առանց վարձի:
Տանուտէր՝ ՄԻՐԱՔԵԱՆ
(առ.) 1247. 1—1

Ներկ. 4. ԱԲՕՆԵՄԵՆՏԻ ՀԱՇՒԻՑ ԴՈՒՐՍ

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբերի 6-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

երկրորդ անգամ հայ բեմի վրա հասարակութեան խնդրանօք

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ

ՏԱՅՖՈՒՆ

(ՓՈԹՈՐԻԿ)

Դրամա 4 արարուածով, եապօնացիների կեանքից, հեղ. Լէնգիէլի, թարգմ. Աշըլեանի, խմբ. Տ. Յովհաննիսեանի

Մասնակցում են. տ. տ. Ադամեան, Մայսուրեան, պ. պ. Ալլահվերդեան, Արաքսեան, Արմէնեան, Աւետեան, Զարիֆեան, Թորոսեան, Խաժակ, Մամիկոնեան, Միրզոյեան, Յարութիւնեան, Ուշտունի, Փիրումեան, Շահխաթունի և ուրիշ.:

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին է: Գլխ. ռեժիսոր՝ Ա. Արմէնեան

Տեղերի գները մատչելի են:

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Գաբրիէլ Տուրինեան, Գրիգոր Օքրոյեան

(ա. օ.) առ. 1244. 2—2

ԽՐԱԽՈՒՍԱՆՔԻ ԱՐԺԱՆԻ

Մենք մի առանձին հաճութեամբ արձանագրում ենք հաւաքական ջանքերով առաջ տարված ինքնագործութեան այն գեղեցիկ օրինակը, որ ցոյց տուեց Շուլավէրի հասարակութիւնը, կառուցանելով ջրառատ աղբիւր բազմամարդ գիւղի պէտքերի համար:

Մեր կեանքը այնքան աղքատ է ինքնագործութեան այդ տեսակ երևոյթներով, որ Շուլավէրի ձեռնարկութիւնը հանդիսանում է հազուագիւտներից մէկը մեր իրականութեան մէջ:

Եւ նոյնիսկ Շուլավէրի մէջ այնքան մեծ դժուարութիւններով և այնպիսի ոլորապտոյտ նախապատրաստական գործառնութիւններով իրականացաւ ներկայ ձեռնարկութիւնը, որ ներկայումս, երբ անցել են բոլոր խոչընդոտները և մոռացվել են տանջանքներն ու զրկանքները, նա հանդիսանում է իբրև կուլտուրական մի փառաւոր յաղթանակ անշարժութեան և ագիտութեան վրա:

Յատուկ խրախուսանքի և քաջալերութեան արժանի են այդ տեսակ ձեռնարկութիւնները, որոնցով այնքան աղքատ է ներկայումս մեր իրականութիւնը:

Մեզ յայտնի են շատ և շատ այդօրինակ կարիքներ մեր գաւառական իրականութեան մէջ, որոնք տարիներ շարունակ սպասում են բաւարարութեան և չեն ստանում նրան՝ շնորհիւ նախաձեռնող ոգու թմրութեան և հաւաքական գործունէութեան բացակայութեան:

Անշուշտ ժամանակով, երբ ինքնագործութեան արտայայտութիւնները աւելի բազմաթիւ կը լինեն և մեր երկիրը կը ծածկվի հասարակական և հաւաքական ոյժերով գլուխ բերված ձեռնարկութիւններով, Շուլավէրի համայնքի կատարած ներկայ գործը կը հանդիսանայ իբրև շատ սովորական մի երևոյթ. բայց ներկայումս նա, ընդհակառակը, մի յիշատակելի երևոյթ է, որը պէտք է ողջունվի և քաջալերվի նոյնատեսակ ուրիշ գործառնութիւնների օրինակ ծառայելու համար:

Տասնեակ տարիներով մեր գաւառական շրջանները սպասում են աղբիւրների, կամուրջների, ուղիների, արհեստանոցների, գիւղական գիւտնատան պահեստների, հիւանդանոցների և ուրիշ հանրօգուտ հիմնարկութիւնների կառուցման, սպասում են և չեն դիմում գործնական միջոցների, այսօր էգուցվայ գցելով անվերջանալի կերպով:

Թող ներկայ դէպքի նման փաստերը ոգևորեն շուլավէրցիներին իրագործելու և ուրիշ ձեռնարկութիւններ, որոնցից մէկը կարող է լինել գիւղատնտեսական և արհեստագիտական դպրոցի հիմնադրութիւնը իրանց գիւղում: Թող նա մի հոյակապ օրինակ ծառայի և մեր երկրի միւս գիւղական համայնքների համար՝ ձեռնարկելու հաւաքական ոյժերով մի շարք կուլտուրական ձեռնարկութիւնների իրագործութեան մեր երկրում:

Խրախուսանքի արժանի է:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոնդոն, 4 նոյեմբերի

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Գէորգ Թագաւորը մտադիր է Թագուհու ուղեկցութեամբ այցելել Հնդկաստան, որպէսզի 1911 թ. դեկտեմբերի 19-ին Դէլլի քաղաքում կազմէ թագադրութեան հանդէս: (Հ. Գ.)

Լոնդոն, 4 նոյեմբերի

Լորդերի պալատ: Դահլիճը լի է. վերնասրահներում մեծ թւով դիպլոմատներ կան, իրանց կանանցով. կան և պէրեր: Ինչիօնիստ Լէնզդօունը իր ընդարձակ ճառով հիմնաւորում է բանաձևը և յայտնում, որ ստիպված է պաշտպանել այն հայեացքը, թէ պէրերի թւի կրճատումը ցանկալի է: Պէրերից և ոչ մէկը չը պէտք է մասնակցի և ձայն տայ վերին պալատում, ժառանգական իրաւունքի համաձայն. լորդերի պալատը պիտի ուժեղացվի արտաքուստ կամ նշանակովի և կամ ընտրովի անդամներով: Նրա կուսակցութիւնը պատրաստ է միջոցների քննութեամբ զբաղվել, որի օգնութեամբ կոչնչացվեն, խելացի և եթէ հնարաւոր է խաղաղասիրութեամբ, վերին և ներքին պալատների միջև եղող տարաձայնութիւնները: Եւ միայն այն պատճառով, որ երկու կուսակցութիւնների խորհրդակցական՝ 8 հոգուց բաղկացած մարմինը չեկաւ համաձայնութեան, չը պէտք է պարլամենտը զբաղվել այս ամենակարևոր պրօբլէմների քննութեամբ զբաղվելուց: Բիլլի երկրորդ ընթերցումը, որ վերաբերում է լորդերի վէտօյին, տեղի կունենայ նոյեմբերի 7-ին: Բէյտերի հաղորդած տեղեկութիւնների համաձայն, կառավարութիւնը պարլամենտը արձակելու մտադրութիւնը չէ թողել: (Հ. Գ.)

Պարիզ, 4 նոյեմբերի

Ռօշէտի գործի քննութեամբ զբաղվող պարլամենտական յանձնաժողովը հարցաքննեց Կլէմանսօյին:

Վերջինս յայտնեց, որ իր պրեմիէրութեան օրով ինքը հրամանագրեց պրեֆեկտ Լեպինին, որպէսզի նա պրօկուրատուրայից ցուցմունքներ խնդրի Ռօշէտի նկատմամբ. դրանով նա ցանկանում էր գերծ պահել կառավարութիւնը այն մեղադրանքից, որպէս թէ նա պաշտպանում է Ռօշէտին, սակայն ամենևին չէ հրամայել Լէպինին գտնել մի մարդ, որը գանգատ տար դատարանին Ռօշէտի դէմ և մեղադրողի դերում դուրս բերէր վերջինին: (Հ. Գ.)

Վիեննա, 4 նոյեմբերի

Րէյխսրատը կը գումարվի նոյեմբերի 11-ին:

Պատգամաւոր Սուպիլօն «Новый Листъ» թերթում տպագրել է Վասիչի նամակը, որի մէջ վերջինս խոստովանվում է, որ նա հէնց այն Միլատ Ստեֆանովիչն է, որը Ֆրիդիւնգի գործի փաստաթղթերի մէջ երևում է իբրև Բէլգրադի և Սլավենի իւգի քարտուղար: Վասիչն այնուհետև գրում է, որ նա կեղծեց փաստաթղթերը Ֆօրգաչի և աւստրո-ունգարական միսիայի միւս պաշտօնեաների ներկայութեամբ և կարող է այդ ապացուցել. այդ փաստաթղթերի մի օրինակը ուղարկվեց Էրենտալին. իսկականը գտնվում է սերբերի ձեռքում: Սուպիլօն այդ մասին տեղեկացրել է Մասարիկին:

Աւստրիական պատգամաւորութիւնը ընդունեց զինուորական մինիստրութեան բիւջէն: Զինուորական մինիստրը, վերադառնալով իր նկատողութեան, թէ գուցէ պատերազմ ծագէ մի քանի ֆրօնտների վրա, ասաց. «Այդ նկատողութիւնը հանդիսանում է բոլորովին բնական, ի նկատի ունենալով Աւստրիայի աշխարհագրական դրութիւնը և պատմութեան ցուցմունքները. վերջին տասն պատերազմներից եօթը Աւստրիան ունեցել է մի քանի թատերաբեմերի վրա, հինգ պատերազմներում նա միանգամայն չէգոքացված էր: Չը նայած՝ միւս պետութիւնների հետ ունեցած դաշնակցութիւններին, մենք պէտք է մեր յոյսը դնենք մեր սեփական ոյժերի վրա, որովհետև պատերազմի դէպքում դաշնակիցները կարող են բոլորովին զբաղված լինել իրանց սահմանների պաշտպանութեամբ: Բացի դրանից չէ կարելի մոռանալ, որ սուկ ուժեղ պետութիւնը ներկայանում է ցանկալի դաշնակից»: Մինիստրը յոյս ունի հետևեալ պատգամաւորութեանը ներկայացնել զինուորական պահանջների ծրագիր: (Հ. Գ.)

Լվօվ, 4 նոյեմբերի

Սէյմը ընդունեց բիւջէն բոլորի ձայներով ընդդէմ ռուս պատգամաւորների: Ուկրայնցի պատգամաւորները ամբողջ ժամանակ աղմկում էին: Լէվիցկին, Կօրօլը և Դուդիկէվիչը բողոքեցին բիւջէն ընդունելու դէմ: Լեհ-պահպանողական Ստարժինսկին առարկեց ռուս պատգամաւորների դէմ, որոնք պահանջ դրին ազգային աւտօնոմիա տալու և բաժանելու Գալիցիան երկու մասի ըստ ազգութիւնների: (Հ. Գ.)

Մադրիդ, 4 նոյեմբերի

Հրատարակված սպանական-մարոկկեան համաձայնութիւնը, բաղկացած չորս կէտերից, վերաբերում է Րիֆի շրջանի կառավարութեան, սուլթանի պարտաւորութիւններին՝ այնպիսի դիրքեր չամրացնելու նկատմամբ, որոնք կարող են վտանգաւոր լինել Սէուտայի համար, 65 միլիօն պատերազմական տուգանք տալուն, վերջապէս սուլթանից կոմիսար նշանակվելուն և Սենտ-Շուլամինէրը Սպանիային յանձնելուն: (Հ. Գ.)

Բուխարէստ, 4 նոյեմբերի

Աւստրո-ռումինական սահմանը կանօնաւորելու աշխատանքներն աւարտվեցին: (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 4 նոյեմբերի

Մեծ կորուստներով ջարդ կերած դրուզները, թողնելով լեռնային դիրքերը, փախան անապատը: (Հ. Գ)

Պետերբուրգ.—Վախճանվեցին պրօֆէսօրներ Դրիլ և Գրիմմը:

Առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստրի օգնական Օստրօգրադսկին հրաժարական տուեց:

Արդարադատութեան մինիստրի նախագիծը ամուսինների զատ-զատ ապրելու մասին խիստ դիմադրութեան հանդիպեց սինօդի օբէր-պրօկուրօրի կողմից:

Ռուս ժողովրդի միութեան ժողովին Սօբոլէվսկին յայտնեց, որ Պուրիշկէվիչը դուրս է եկել կազմից, վախենալով Հերցէնշտէյնի գործից: («Б.»)

Կրօնշտադտ.—Տեղական բանտում բանտարկված նաւաստիների թիւն այն աստիճան մեծացաւ, որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը նոր տեղեր է որոնում նաւաստիներին բանտարկելու համար: («Б.»)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱՊԱԳԱՆ *)

(Սօցիալ-տնտեսական էտիւդ)

Վերածնութեան դարում սեռերի հաւասարութեան գաղափարը ակնյայտնի կերպով դրվեց հրապարակի վրա, սակայն անշուշտ այն չափով, որ չափով որ փոփոխվող պայմանների զօրութեամբ հասարակական միտքը նախապատրաստվել էր: Բայց որովհետև հասարակական կազմակերպութեան արտաքին ձևակերպութիւնները առաւել ուշ են ենթարկվում էվօլիւցիայի, քան ներքին հասարակական կեանքը, այդ հիման վրա՝ իրաւաբանական կարգերը իրանց արտաքին ձևակերպութիւնները շարունակում են պահպանել դեռ երկար ժամանակ, մինչդեռ կեանքը անընդհատ կերպով զարգանում և առաջ է ընթանում: Ըստ որում իրաւաբանութիւնը մի գիտութիւն է, որը միշտ հասարակական կեանքից յետ է մնում, նրա ետևից է շարժվում: Այլ բան է հասարակական կարծիքը, այսպէս կոչված բարոյագիտական նօրմաները, աշխարհահայեացքը, որը նախապատրաստվում, կազմակերպվում է աստիճանաբար՝ զուգընթաց սօցիալ-տնտեսական յարաբերութիւնների անընդհատ զարգացման հետ:

Եւ եթէ վերածնութեան դարում սեռերի հաւասարութեան գաղափարը հրապարակ էր նետվել և սակայն մասնակի կերպով իսկ իրաւաբանական սանկցիա չէր ստանում՝ դրա պատճառը պէտք է որոնել մեր վերը յիշատակած առարկութիւնների մէջ: Ընդհակառակը գաղափարի առաջ մղիչներից շատ շատերը ըմբռնած չէին այն երևոյթը, որ ճնշված դասի ազատագրման խնդիրը չէ կարող իր դրական լուծումը ստանալ, քանի բացակայում է անհատի տնտեսական փոխադարձ յարաբերութիւնների անկախութիւնը: Այս հանգամանքը ևս առաւել էական և բացառիկ նշանակութիւն ունի թէ «չորրորդ դասակարգի» և թէ կանանց ազատագրման հարցի վերաբերմամբ, որոնք իրանց ապագայի նկատմամբ միանգամայն բաղդակից են:

Եւ միջնադարեան ամբողջ գրականութեան մէջ այդ տեսակէտից եզակի տեղ է բռնում Թոմաս Մօրի «Ուտօպիա» գրուածքը, որը իր ֆանտաստիկ բնաւորութեամբ հանդերձ՝ սօցիալական չարիքների վերացումը տեսնում է բացառապէս տնտեսական յարաբերութիւնների արմատական յեղաշրջման մէջ: Նրա ժամանակակից չարիքների գլխաւորագոյնն էր Անգլիայում (XVI դարի սկզբում) գողութիւնը, որը այն աստիճան զարգացել, համաճարակի բնաւորութիւն էր ստացել, որ Հենրիխ VIII-ի տասնեակ տարիների ընթացքում գողութեան մէջ երրորդ անգամ բռնվողը դատապարտվում էր մահվան պատժի... և այդ յանցանքի համար մահվան դատապարտվածների թիւը հասել էր կարճ ժամանակաշրջանում մի քանի տասնեակ հազարների: Ստեղծվել էր մի սոսկալի կացութիւն. հասարակական կեանքը դարձել էր դժոխք: Մօրը ելակէտ ունենալով այն հայեացքը, թէ պատիժները պէտք է լինեն ոչ որպէս վրիժառութեան մի անխիղճ ձև, այլ ծառայեն իբրև միջոց յանցաւորին ուղղելու, սկսում է քննել յանցանքի պատճառները: Նախ գտնում է, որ գողութեան պատճառները թագնված են գործազուրկ մասսայի անելանելի կացութեան մէջ: Վերջին հանգամանքը անխուսափելի հետևանք է նախ՝ ժամանակակից անվերջ պատերազմներից մնացած բազմաթիւ խեղանդամների, գործի անընդունակ մարդկանց. երկրորդ՝ երկրագործութեան համար անհրաժեշտ հողի մակերևոյթի կրճատման և լենդ-լօրդերի անսանձապահութիւնը, որի համար բաւական էին սահմանափակ թւով աշխատաւորները, և ապա ֆէօդալ-բարօնների ծառաների թւի բազմացումը, որոնք ծերութեան հասակում արտաքսվում էին բարօնից և դառնում անընդունակ աշխատանքի, խտացնելով գործազուրկ մասսայի շարքերը: Այսպիսի հետևանքների և պատճառների քննութեամբ նա հետզհետէ հասնում է սուտ հարցերի սկզբնապատճառին, այն է՝ սօցիալ-տնտեսական կազմակերպութեան: Վերջինիս բարդ կառուցուածքի հիմնաքարերն են, ըստ Մօրի, մասնաւոր սեփականութիւնն ու դրամը: Նրա խորաթափանց հայեացքից չէր կարող վրիպել հասարակական կեանքի այն խոշոր հակասութիւնը, որ գոյութիւն ունէր սեփականատէր մեծատան և սեփականազուրկ աղքատի միջև: Ըստ որում առաջինը ապրում էր ճոխ և շռայլ բաւականութիւնների մէջ, իսկ միւսը՝ անընդհատ աշխատանքի և այնուամենայնիւ չքաւորութեան մէջ...

Եւ կեանքի այս խորին դիսսօնանսները ճշգօրէն նկատելով, Թոմաս Մօրը ձգնում է հակադրել նրան սօցիալիստական հասարակութեան կեանքը: Այստեղ անխտիր բոլորի համար պարտադիր է աշխատանքը: Մարդիկ պէտք է ապրեն ընտանեկան համախմբումներով, ըստ որում ճաշարաններն և մանկանոցները հասարակական են: Աշխատանքը լինելով պարտադիր բոլորին, ապրուստի հաւասարակշիռ արտադրութիւն և գործադրութիւն ստեղծելու համար անհրաժեշտ է օրական աշխատել ոչ աւել վեց ժամից. օրվայ մնացած ժամանակը լինել ազատ՝ զարգանալու և առաջադիմելու համար: Ընտրված անձերը հսկում են աշխատանքի կանօնաւորման վրա, որոշում են առարկաների հաւասար բաշխման ձևը: Դրամը խիստ կռոցնում է իր նշանակութիւնը, և ազնիւ մետաղներից պատրաստվում են նոյն իսկ ամենահասարակ ամաններ առօրեայ գործածութեան համար:

Սրա այս բոլորից յետոյ Թոմաս Մօրը ընդունում է սեռերի կատարեալ ազատութիւնը: Կինն ու տղամարդը հաւասար են ամէն պարագայում: Ամուսնութիւնը մօնօգամ է, միակին: Ընտանեկան անդորրութիւնը ապահովելու դիտաւորութեամբ անհրաժեշտ է այնպիսի յարաբերութիւններ ստեղծել, որ ապահարզանի հարց երբէք առաջ չը գայ: Ըստ Մօրի՝ նախ քան ամուսնութիւնը երիտասարդն ու աղջիկը՝ ներկայութեամբ պատուաւոր մարդկանց՝ պէտք է իրար երևան միանգամայն մերկ, ապագայում թիւրիմացութիւնների տեղիք չը տալու համար: Այս վերաբերմունքը՝ տարօրինակ գուցէ շատերի տեսակէտից՝ Մօրը բացատրում է նրանով, որ ամենահասարակ առարկայ անգամ ձեռք բերելիս մենք նախապէս քննում, զննում ենք այն՝ ամեն կողմից, ինչո՞ւ պիտի զանց առնենք միևնոյն պայմանը մեր ամբողջ կեանքի համար ընկեր ընտրելիս:

Եւ այդպէս՝ բեննեսսանսի վերջին շրջանը յանձին անգլիացի պետական հռատեսանձի—Թոմաս Մօրի—կանանց հաւասարութեան հարցը պարզ և կտրուկ կերպով դնում է հրապարակի վրա, որով սօցիալա

*) Տես «Մշակ» № 246.

Լ. ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՄԱՍԻՆ

Աստապովօ, 4 Նոյեմբերի

Երէկ ցերեկով Տօլստոյի սրտի գործունէութիւնը բաւականաչափ թուլացաւ. զարկերակը խփում էր ընդմիջումներով։ Երեկոյեան ժամը 9-ին տաքութիւնը 37,9° էր. սիրտը թոյլ էր։

Առաւօտեան ժամը 8 և 43 րօպէին խփած հեռագիրը։ Գիշերս տաքութիւնը բարձրացաւ 38,3.-ի, առ. ժամը 8-ին՝ 38-ի. հիւանդը քնեցրեկ ժամը 10-ին. քունը անհանգիստ է։ Առաւօտեան կրկին քնեց։ Եկաւ նահանգապետ իշխան Օբօլէնսկին։

Առ. ժամը 10 և 30 րօպէին Տօլստոյի ընտանիքի անդամները խնդրում են հրատարակել, որ նրանք խուսափում են այցելել նրան, որպէսզի չը յուզեն նրան իրանց ներկայութեամբ և անսպասելի անհանգստութեան պատճառ չը դառնան։ Վճռված է, որպէսզի նրա մօտ մնան միայն նրանք, որոնք ներկայ էին հիւանդութիւնը սկսվելու րօպէին։ Հիւանդի դրութիւնը անյուսալի չէ։

Նոյեմբերի 4-ի բիւլլէտէնը։ Տօլստոյը գիշերը անհանգիստ քնեց, առ. տաքութիւնը բարձրացաւ 38,1-ի, ցերեկով՝ 38,3-ի, զարկերակը՝ 100—110 է, շնչառութիւնը 32—36. ախորժակ չունի։ Բժիշկ Մակովեցկի։

Երեկ. ժամը 8 և 27 րօպէին. Տօլստոյի առողջութեան վերջին բիւլլէտէնը. տաքութիւնն է 38,4°, սրտի գործունէութիւնը առանց փոփոխութեան է, թոյլ է. ընդհանուր թուլութիւն. հիւանդը առժամանակ ընկնում է ինքնամոռացութեան մէջ և զառանցում է։ Տամբօվի եպիսկոպոս Կիրիլը գալիս է այստեղ։

Ժամը 10 և 5 րօպէ։ Տօլստոյին երեկոյեան կլիզմա արին։ Տաքութիւնը իջաւ մինչև 37,8-ի. դրութիւնը լաւացաւ։ Հիւանդը շնչում է հանգիստ։

Տօլստոյը հեռագիր ստացաւ Պետերբուրգի միտրոպոլիտ Անտօնիից։ (Հ. Գ.)

—

Լ. Ն. Տօլստոյի փախուստը ահագին սենսացիա առաջացրեց Պետերբուրգում։ Այդ բանը կատարելապէս անսպասելի էր մինչև անգամ նրա ամենամօտ բարեկամների համար։ Ի հարկէ, ամենքն էլ անվերջ գուշակութիւններ են անում նրա հեռանալու պատճառների մասին։ Մի քանիսները բացատրում են նրանով, որ նա ցանկանում էր հեռանալ զանազան թիւրիմացութիւններից և տարաձայնութիւններից անձնական ընտանեկան կեանքի մէջ, ուրիշները այդ վարմունքի մէջ տեսնում են ձգտումն վերացնելու հակասութիւնը նրա կեանքի եղանակի և նրա հայեացքների ու համոզմունքների միջև։ Սակայն մօտ բարեկամները և այն էլ Տօլստոյին տեսնողները հաւատացնում են, որ ընտանեկան կեանքի անկանոնութիւնները շատ երկրորդական դեր են խաղացել մեծ ծերունու կեանքից հրաժարվելու այդ ցանկութեան մէջ, նրա ձգտման մէջ դէպի «միայնակեցութիւնը»։ Այդ հանգամանքները չէին կարող դրդել նրան հեռանալ Եասնայա Պոլեանայից գաղտնի, իրայիններից ոչ մէկին մնաս բարև չասել, և թագցնել իր գնալու տեղը։ Իսկ գլխաւոր պատճառ մօտ մարդիկ համարում են այն ահագին հոգեկան աշխատանքը, որ վերջերս կատարվում էր նրա մէջ, այն խորը, ներքին փոփոխութիւնը, որ տեղի ունէր նրա մէջ։ Լէվ Ն. Տօլստոյ, նրա մերձաւորագոյն անձանց խօսքով, այս ամառը բոլորովին անճանաչելի էր դարձել։ Նա, երևի, ամբողջապէս խորասուզվել էր ներքին աշխատանքի մէջ, խորհում էր ահագին նշանակութիւն ունեցող մի որոշում կայացնել իր կեանքի մէջ։ Տօլստոյը այն տեսքն ունէր, որպէս և առաջին ժամանակը, երբ մտածում էր իր խոշոր գրուածքներից մէկի վրա, միայն աւելի լուրջ էր և աւելի կենտրոնացած։ Նա այնքան խորասուզված էր իր մէջ, նա այնքան տարված էր իր մտքերով, որ խախտեց մինչև անգամ իր օրվայ մի անգամ ընդմիշտ սահմանված կարգը, որը, որպէս ասում է իշխան Ն. Ա. Վոլկոնսկի, մինչև այժմ երբէք չէ փոխել։ Նա փոխեց մինչև անգամ իր հին սովորութիւնները։ Ասում են, որ Տօլստոյը նեղվում էր իր ընտանեկան կենցաղավարութիւնից և անհամաձայնութիւններից։ Սակայն, նրա խօսքով, նրան աւելի էր նեղացնում անընդհատ դիմումը նրան բոլոր ծայրերից՝ օգնութիւն խնդրելով, խորհուրդ հարցնելով և այլն, կատարելապէս նրան անծանօթ մարդկանց այդ պնդերես խնդիրները։ Նա խորասուզվեց՝ խորհրդածութիւնների մէջ, նախապատրաստում էր իրան անցնել մի այլ, յաւիտենական կեանք, որին, որպէս անկեղծ թէիստ, խորապէս հաւատում էր։ Իր այժմեան տրամադրութեան մէջ Տօլստոյը աչքէն ոչինչ նշանակութիւն չէր տալիս կենսական պայմաններին իրանց վշտերով և ուրախութիւններով, նայում էր այդ վշտերի և ուրախութիւնների վրա որպէս չնչին բաների վրա։ Սակայն նա շատ լաւ տեսնում էր և հասկանում էր, որ այդ չնչին բաները սարսափելի վշտացնում են իր մերձաւոր անձանց, ստիպում են շատ տանջվել և յուզվել, և այդ պատճառով իրաւունք չէր համարում իրան անուշադիր թողնել այդ հանգամանքները. միևնոյն ժամանակ նրանք անջատում էին նրան խորին նպատակից, խորին ներքին պրոցէսից, որ կատարվում էր նրա մէջ։ Նրանք խանգարում էին նրան արժանաւոր կերպով պատրաստվելու մահվան և ապագայ կեանքի համար։ Նա հարկաւոր էր համարում նախապատրաստել իրան դիմաւորելու մահվան ուրախութեամբ, ոչ միայն խելքով, այլ և զգացմունքով։ Սովորական կենցաղավարութիւնը Եասնայա Պոլեանայում խանգարում էր Լ. Ն. Տօլստոյին կենտրոնանալ, նրա կարծիքով, հենց այդ էական կէտի վրա։ Այդ կեանքը միշտ ցրում էր նրա մտքերը։ Տօլստոյին մօտ մարդիկ յիշում են, որ իր կեանքի կրիտիքական րօպէներում առաջ էլ հենց այդպէս է վարվել յաճախ։ Այդ պատճառով Տօլստոյին մօտ մարդիկ յոյս ունեն, որ այժմ ևս նա երկար չի մնայ իր միայնակեցութեան մէջ և, լուծելով նրան կլանող հարցը, շուտ կը վերադառնայ իր ընտանիքը և, շատ կարելի է, ապա կատարելապէս կը փոխէ իր կեանքի եղանակը Եասնայա Պոլեանայում, կը դադարեցնէ այնտեղ օտարների ընդունելութիւնը, կը դադարէ կարդալ նամակները, բայց իր մերձաւորներից հեռու չի մնայ։ («Р. В.»)

—

Տուլա.—Ոստիկանները սկսեցին որոնել Լ. Ն. Տօլստոյին։ Ցամառ կերպով խօսում են, որ գնալուց մի քանի օր առաջ Տօլստոյը կտակ կազմեց, որի համաձայն նրա բոլոր գրուածքները հասարակական սեփականութիւն են դառնում։ («Р. В.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏ. ԵՒ ՏՆԱՅՆԱԳ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎԸ

—

Նոյեմբ. 4-ի երեկոյեան, Կայսերական Կովկասեան Գիւղատ. Ընկերութեան դահլիճում, կայացաւ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, ներկայութեամբ 18 անդամների և նոյնքան էլ հիւրերի։

Նախորդ ընդհանուր ժողովի արձանագրութեան ընթերցումից և հաստատելուց յետոյ, նախագահ Ալ. Քալանթարը ծանօթացրեց գիւղատնտեսական այն կուրսերի ծրագրի հետ, որ որոշել է կազմակերպել վարչութիւնը առաջիկայ գարնանը մեր երկրի մի յարմար տեղում երկրագործութեան դեպարտամենտից ստանալիք գումարով։ Կուրսերը լինելով Անդրկովկասում առաջինը՝ վերաբերելու են գիւղատնտեսական բազմաթիւ ճիւղերին և կը պահանջեն դասախօսների մեծ թիւ և մօտաւորապէս 2,500 ր. գումար։

Ժողովը, հաւանութիւն տալով կուրսերի կազմակերպմանը, ընդունեց Աթանասեանի առաջարկը՝ դիմել երկրագործ. դեպարտամենտին, խնդրելով օժանդակութիւն՝ բացելու Ալէքսանդրոպոլում Արևելեան Անդրկովկասի համար միակ փորձադաշտ, որը ծառայէր այդ չուսումնասիրված շրջանի համար գիտական և գործնական մի շարք հարցերի լուծման։

Այնուհետև ժողովը լսեց Ընկերութեան քարտուղար և ամառնային երկու և կէս ամիսների ինստրուկտոր Ա. Աթանասեանի զեկուցումը։

Զեկուցանողը, չշեշտելով այն երևոյթը՝ որ վերջին մի շարք տարիներում ռուսական զեմստվօները յատուկ ուշադրութիւն են դարձնում շրջիկ գիւղատնտեսների և շարժական գիւղատնտեսական ամբիօնների հաստատման վրա, յայտնեց, որ Հայ Գիւղատնտ. և Տնայն. Ընկերութիւնը՝ անկախ դրանից ինքը ևս ծրագրել էր այդօրինակ գործունէութիւն և եթէ նա անկարող է եղել այդ դնել մեծ չափերով, դրա պատճառը եղել է եկամտի հաստատուն աղբիւրների բացակայութիւնը։ Այնուամենայնիւ այս տարի Ընկերութիւնը տասն գիւղերում ունեցել է ցուցադաշտերի ժանր հողաբաժիններ (100—300 քառ. սաժէնի վրա), որոնց վրա արվել են արհեստական խստաբուծութեան փորձեր։ Փորձերի մի մասը եղել են աջող, մի մասը՝ շնորհիւ հսկողութեան և խնամքի բացակայութեան՝ չէ տուել սպասված արդիւնքը. ապա յիշելով Քարվանսարա, Աղդան և այլ գիւղերում պանիր մակարդելու համար Բլիւմենտալի փոշիով արված աջող հետևանքները, մանաւանդ սարում եղած գնացածների կաթնատնտեսութեան համար, նկարագրեց Դիլիջանում վերջերս նկատված առաջադիմութիւնը գետնախնձորի և մրգատու ծառերի մշակութեան վերաբերմամբ։ Յայտնեց, որ Համամլու և Սպիտակ գիւղերի հասարակութիւնները սիրով յատկացրել են իրանց հողերից 2—5 դեսեատին՝ ապագայ ցուցադաշտերի համար և սպասում են, որ Ընկերութիւնը առաջիկայ տարում կը սկսի այդ գիւղերում, որի համար ապագայ ինստրուկտորին գիւղացիք տալիս են որոշ դիւրութիւններ։ Խօսելով Ալէքսանդրապոլի փորձադաշտի մասին, որպէս նաև Ալէքսանդրապօլ քաղաքի հողերի շահագործութեան խնդրի մասին, մանրամասն կանգ առաւ Շիրակի, Ախալքալաքի և Լօրու սահմանների կազմի և առանձնայատկութիւնների վրա, որոնք պահանջում են մշակութեան նոր եղանակներ. այս վերջինը կապահովէ դրանց վրա ապրող մօտ 200,000 հայ երկրագործ ժողովրդի համար այնպիսի եկամուտ, որը կը ստիպէ դրանց թողնել արտագաղթը և, մնալով հայրենի հարուստ հողերի վրա, առաջ տանել նրա շահագործումը։ Եւ ահա ապագայ փորձադաշտը ունի մեծ դեր կատարելու ոչ միայն այդ շրջանի մի շարք գործնական հարցեր լուծելու համար, այլ և նա կը լինի մի օրինակելի տնտեսութիւն, մի դպրոց, ուր ցանկացողները, սկսած գիւղացիներից մինչև ինտելիգենտ մարդիկ՝ ուսուցիչներ և սիրողներ, կարող են գալ, ապրել և սովորել գործնականապէս գիւղատնտեսական այս կամ այն ճիւղը հմուտ ղեկավարների ձեռքի տակ։

Դրանից յետոյ զեկուցանողը պատմեց իր այցելութիւնը Ախալքալաք, այդտեղ եղած մի շարք գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւնները և ապա Ընկերութեան Գանձա գիւղի ճիւղի նիստը, ուր գիւղացիները որպէս իսկական գիւղատնտեսներ տալիս էին մի շարք գործնական հարցեր և առաջ. նորգում ցոյց տալու այն փորձերը, որ նրանք արել են կորնգանի և վիկնի մշակութեան վերաբերեալ իրանց հողերի վրա։ Այդ ճիւղը միաժամանակ խնդրում է Ընկերութեանը՝ միջնորդել կառավարութեան առաջ, որպէսզի անասնաբուժական կայանը Ախալքալաքից փոխադրվի Գանձա, որով այդ շրջանի անասնապահները կազատվեն գիւղից քաղաք 30 վերստ գնալու և վկայական ստանալու մեծ դժուարութիւնից։

Զեկուցանողը միաժամանակ ցուցադրեց այս ամառ իր շրջագայութեան ժամանակ մեր երկրի զանազան շրջաններից ժողոված օգտակար խոտաբոյսերի 90-ից աւելի ժողովածուն, որոնք ապացուցանում էին Անդրկովկասի ֆլօրայի հարստութիւնն ու բազմազանութիւնը. մանաւանդ եթէ գիւղացիները փոխանակ դրսից խոտի սերմեր գնելու՝ ժողովէին իրանց խոտերի սերմերը և դրանցով լաւացնէին արօտներն ու խոտհարքները։

Կանգ առնելով լեռնային շրջանի հացահատիկների մշակութեան վրա, զեկուցանողը ցուցադրեց ցորենների տիպիկ ժողովածու թէ այդ շրջանում և թէ Ջրաբերի. առաջիններից կանգ առաւ «կարմրահատի», նրա տարատեսակների, որպէս և «գալ-գալոսի» (голоколоска-гирка) վրա և ցոյց տուեց այս վերջինիս առանձնայատկութիւններն ու առաւելութիւնները միւս տեսակների դիմաց։

Աւարտելով իր երկու ժամ տևող զեկուցումը, Աթանասեանն Ընկերութեան առաջ դրեց երկու կարևոր, հերթական խնդիրներ. ա) Ալէքսանդրոպոլի փորձադաշտի հիմնադրութեան անհրաժեշտութիւնը և բ) շրջիկ գիւղատնտեսներ ունենալու կարիքը. այդ երկուսն էլ մի կողմից ուսումնասիրելու են մեր երկրի կուլտուրային վերաբերող մի շարք չը լուծված, չը քննված հարցեր, միւս կողմից իրանց ցուցմունքներով և աշխատանքներով (ցուցադաշտերում) օգնում են ազգաբնակութեանը...

Զեկուցանողը վարձատրվեց ծափահարութեամբ։

Ա. Աթանասեանի զեկուցումից յետոյ ժողովը անցաւ նրա առաջարկների քննութեանը, և տալով իր կատարեալ համաձայնութիւնը, որոշեց՝ ա) Պետերբուրգի եկեղեցական խորհրդից ստանալիք նպաստը գործադրել շրջիկ գիւղատնտեսների շտատ և ցուցադաշտեր կազմելու վրա, բ) միջնորդել Դաւթեան ժառանգների առաջ՝ օր առաջ իրագործել փորձադաշտի նման կարևոր հաստատութիւնը մեր երկրում, գ) միջնորդել անասնաբուժական վարչութեան առաջ Ախալքալաքի կայանը փոխադրելու անասնապահական այլ կենտրոն։

Նախագահը յայտնեց, որ վաղը գնալու է Շուլավէր՝ ներկայ լինելու հասարակական նոր աղբիւրի բացման հանդէսին, որի ժամանակ հրապարակ կը գան մի շարք գիւղատնտեսական այլ կարիքներ բաւարարելու խնդիրներ։ Ժողովը լիազօրեց նրան լինել Ընկերութեան ներկայացուցիչը, մասնակցելով հանդէսին, այնպէս որ աչքի առնվեն Շուլավէրի և Բօրչալուի վերաբերեալ մի շարք այնպիսի հերթական խնդիրներ, ինչպէս օրինակ գիւղատնտեսական դպրոցի հիմնարկութիւնը, այգիների ֆիլօքսերայի դէմ կռուելու հարցը և այլն։

Ժամը 11-ի մօտ նիստը փակվեց։

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ-ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

—

Նոյեմբերի 4-ին, երեկոյեան, Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը, որի նախագահն էր հանգուցեալ Գարեգին արքեպիսկոպոս Սաթունեանը, արտակարգ նիստի գումարվելով, խորհրդակցեց թէ ինչպէս յարգել իր նախագահի յիշատակը։

Հոգաբարձութիւնը միաձայն որոշեց. 1) Հոգաբարձական և ուսուցչական խմբերի ամբողջ կազմով ներկայ լինել հոգեհանգստին, ուրբաթ, նոյեմբերի 5-ին. 2) Թաղման օրը արձակել դպրոցը. 3) Ներկայ լինել թաղմանը ամբողջ կազմով և եկեղեցի տանել աշակերտուհիներին. 4) Դագաղի վրա արծաթէ պսակ դնելու փոխարէն ազատել 20—25 չքաւոր աշակերտուհիներ ուսման թոշակից։

ԿԱՐՍԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

—

Այսօր Կարս քաղաքում հանդիսաւոր կերպով բացվում է զինուորական թանգարանը, որ նուիրված է Կարսի նշանաւոր բերդի շուրջը տեղի ունեցած մի շարք ռուս-թիւրքական պատերազմներին։ Վերոյիշեալ թանգարանում պահվելու է այն ամենը, ինչ որ մնացել է իբրև յիշատակ մի շարք այն պանծալի ճակատամարտների, որոնց մէջ է ռուս զօրքը Թիւրքերի դէմ Կարսի անմատչելի համարվող բերդի գրաւման համար։ Ռուս զօրքը չորս անգամ յարձակում է գործել Կարսի վրա 1607 թ., 1828 թ., 1855 թ. և վերջին 1878 թ. ռուս-թիւրքական պատերազմներին։ Ամենից նշանաւորը, ապշեցուցիչ և պանծալի յարձակումը համարվում է վերջին, չորրորդ շտուրմը, որից յետոյ Կարսը այլ ևս չը վերադարձվեց Թիւրքիային և անցանկալի կերպով միացվեց Ռուսաստանին։

Հետաքրքրական է այն հանգամանքը, որ Կարսի վերջին՝ աշխարհ զարմացնող շտուրմը կատարվեց հայ զօրավարների ծրագրով և նրանց անմիջական ղեկավարութեամբ և հրամանատարութեամբ։ Զօրավարներ՝ Լօրիս-Մելիքեան և Լազարեան—ահա այն հերոսները, որոնց կատարած բազմաթիւ քաջագործութիւնների մէջ ամենափառաւոր ու պանծալի տեղը բռնում է Կարսի չորրորդ և վերջին շտուրմը։ Նոյեմբերի 5-ին, 1878 թ., երբ լուսինը լրիւ երևաց (Լազարեանի պայմանը՝ յարձակում գործել անպատճառ «при полной лунѣ»), ռուսաց զօրքերը լուռ ու մունջ (բարձր խօսել, ծխախոտ անգամ արգելված էր) յաղթեցին բնական և արհեստական բոլոր արգելքներն ու դժուարութիւնները, գրաւեցին բերդի բոլոր ամրութիւնները, ապշեցնելով աշխարհիս բոլոր ռազմագէտներին։

Այս անսպասելի նշանաւոր յաղթական շտուրմի համար Լօրիս-Մելիքեան և Լազարեան զօրավարները արժանացան ամենաբարձր զինուորական պատուի, ստացան ս. Գէորգի շքանշանի երկրորդ աստիճանը, որպիսին այդ ժամանակ ունէին միմիայն 11 զօրավարներ։

ՍԽԱԼՆԵՐ

—

Մենք յաճախ ստիպված ենք եղել կրկնել, որ տեղական ռուս լրագիրները հայկական կեանքի մասին տեղեկութիւնները հաղորդում են կամ շատ անճշգրիտ, կամ այնպիսի մեկնութիւններով, որոնք պարզ ցոյց են տալիս, թէ այդ թերթերը չունեն հայկական կեանքին մօտիկից ծանօթ և մանաւանդ անաչառ տեղեկատուներ, այլ հիմնում են իրանց տեղեկութիւնները պատահական անձանց տուած լուրերի վրա։ Այսպէս, օր., «Т. Л.» հաղորդում է, որ Կաթողիկոսի կոնդակի համաձայն՝ Թիֆլիսի թեմի առաջնորդի ընտրութիւնը պէտք է կատարէ այն թեմական ժողովը, որ դեռ նոր փակվեց, և իբրև կանդիդատներ անուանում են Բագրատ և Մեսրոպ եպիսկոպոսներին։ Հարկ կա՞յ արդեօք ասելու, որ Կաթողիկոսը այդպիսի կոնդակ չէ տուել և չը կայ Էջմիածնում Բագրատ անունով եպիսկոպոս։ Եւ Կաթողիկոսը՝ չէր կարող տալ այդպիսի կոնդակ հենց այն պատճառով, որ անյարմար և անպատշաճ է խօսել նոր առաջնորդի ընտրութեան մասին, երբ դեռ վախճանված առաջնորդի մարմինը հողին չէ յանձնվել։ Մի կողմն ենք թողնում այն հանգամանքը, որ ռուս թերթը, չը գիտենք ինչի՞ց դրդված, հարկ է համարել ահագին գովասանքներ կարդալ նոյն համարում Բաբգէն վարդապետի և Խորէն եպիսկոպոսի մասին, յայտնելով թէ առաջինը համարվում է Ղարաբաղի թեմի առաջնորդացու, որովհետև նա որպէս թէ կարգի է բերել վանքական կալուածքների կառավարութեան գործը։

Կարող ենք հաւատացնել, որ Ղարաբաղի թեմի ժողովուրդը չէ մտածում Բաբգէն վարդապետին առաջնորդ ունենալու։

Նոյնպիսի սխալ տեղեկութիւններ է տալիս և մի այլ ռուս թերթ «Закавказье». Այդ թերթը, խօսելով «Հորիզոնի» աշխատակից Շիրվանզադէի նորերս տպած մի յօդուածի մասին, որի մէջ յօդուածագիրը խօսել է մի հարցի մասին, որ հազարաւոր անգամ շօշափվել, քննվել է հայ մամուլի մէջ,—այն է՝ հայերի և վրացիների իրար գրականութեան հետ ծանօթանալու անհրաժեշտութեան մասին,—այնպէս է պարզաբանում խնդիրը, որպէս թէ հայ մամուլը և հայ ինտելիգենցիան մինչև այսօր լռութիւն են պահպանած եղել այդ հարցի մասին։ Եթէ թերթը մի քիչ ծանօթ լինէր հայ մամուլի հետ, նա կիմանար, որ այդ հարցը հազարաւոր անգամ ծամվել է հայ մամուլի մէջ։ Հետևաբար և հայ հասարակութիւնը, ինտելիգենցիան յարուցած հարցին վաղուց արձագանք են տուել։ Հ. Ա.

ՄԻ ՔԱՆԻ ՄՏՔԵՐ

—

Մեր գրականութիւնն այժմ ամայի անապատ է ներկայացնում, ուր ասպարէզի վրա չունենք տաղանդաւոր գրողներ, այլ նրանց տեղը բռնում են անտաղանդ գրողներ, որոնց բան ու գործը միմիայն միմեանց անուանարկելն է։ Դրանք, կարծես, մեր նախկին տաղանդաւոր գրողների լոկ ուրուականներն են, նրանց ստուերները, որոնք սնված նրանց մտքերով՝ աշխատում են նրանց հասնել, բայց նրանց գահը շատ բարձր է, իսկ իրանց թևերը՝ կարճ, որովհետև զուրկ են տաղանդից, իսկական գրականագէտի նուրբ և թափանցիկ մտքից։

Գրականութիւնը, որ մարդկային հոգեկան աշխարհի հայելին է, արտացոլում է իր մէջ այդ աշխարհի բոլոր լաւ ու վատ կողմերը։ Հոգեկան աշխարհ ասելով պէտք է հասկանանք՝ միտքը, սիրտը և կամքը, այդ երեքի միահամուռ գործունէութիւնը։ Մարդկային ազգի հոգեկան աշխարհը երեք աստիճան ունի՝ ընդհանուր մարդկային, ազգային և անհատական, որովհետև մարդն անդամ է ազգի, ազգը՝ մարդկային մեծ ընտանիքի։

Այժմ մանաւորենք մեր խօսքը անհատական հոգեկան աշխարհի վրա։ Մեզանից իւրաքանչիւրը մի-մի հոգեկան աշխարհ է, ուր գործում են հոգեկան աշխարհի երեք գործօնները՝ միտքը, սիրտը և կամքը։ Կեանքի հանգամանքների դասաւորութեան համաձայն՝ մեր հոգեկան աշխարհի անիւը միևնոյն սահունութեամբ չէ ընթանում. երբեմն տեղի են ունենում փոթորիկներ, երբեմն՝ ուրախութիւն, ոգևորութիւն և երբեմն՝ վիշտ, դառնութիւն։

Հոգեբան չը պէտք է լինել սա ըմբռնելու համար. մեզանից իւրաքանչիւրն անշուշտ փորձել է և փորձում է իւրաքանչիւր օր, իւրաքանչիւր րօպէ իր անձի վրա։

Եթէ այս այսպէս է իւրաքանչիւր մարդու վերաբերմամբ, ապա ուրեմն և նա այդպէս է մի որևէ ազգի վերաբերմամբ, որովհետև ազգը առանձին-առանձին անհատներից է բաղկացած։ Եթէ մարդ-անհատների հոգեկան աշխարհի մէջ կարող են առաջ գալ և առաջ են գալիս՝ հոգեկան յուզմունքներ, փոթորիկներ, ոգևորութիւն, ուրախութիւն, դառնութիւն, վիշտ, սառնութիւն, անտարբերութիւն, ապա ուրեմն միևնոյնը պէտք է ընդունել և ազգային հոգեկան աշխարհի մէջ։

Եւ ինչպէս որ մարդու հոգեկան աշխարհի մէջ արտացոլում են նրա կեանքի հանգամանքները, այսպէս և ազգի հոգեկան աշխարհի մէջ երևան են գալիս նրա կեանքի հանգամանքները։ Առհասարակ արտաքին կեանքի և մեր ներքին՝ անհատական, թէ ազգային կեանքի մէջ մեծ կապ կայ, և առաջինը, կարծես, երկրորդի արտադրութիւնն է։ Այսպիսով ուրեմն արտաքին աշխարհի, կեանքի հանգամանքներն արտացոլում են ազգի հոգեկան աշխարհի մէջ, իսկ այդ հոգեկան աշխարհն արտացոլում է գրականութեան մէջ։

Պատմական բոլոր անցքերը մեծ ներգործութիւն են ունեցել մեր ազգի հոգեկան աշխարհի վրա և արտափայլել են նրա, հետևապէս և գրականութեան մէջ։ Մեր բա-

---

կան ընդհանուր չարիքների լուծման հետ այս հարցն ևս կարող է ստանալ իր վերջնական լուծումը՝ մասնաւոր սեփականութեան և դրամի ոչնչացմամբ։ Իր հայեացքների և նրանց համապատասխանող գործնէական կերպի համար սակայն այդ նշանաւոր մարդը կախաղանի վրա է նահատակվում 1535 թւականի յուլիսի 6-ին՝ անգլիական դեսպոտ Հէնրիխ VIII-ի հրամանով...

Միջին դարերի անօրինակ խաւարից, աւատական-կղերական միացեալ բռնութիւններից ազատագրվելու առաջին փորձերը, անհատի՝ եկեղեցու հովանաւորութիւնից հրաժարվելու փաստը, ինչպէս կարծում էին բարենորոգութիւնների կողմնակիցները, չը փրկեց հասարակական տարրերին անխուսափելի հակասութիւններից։

Եւ տասնվեցերորդ դարում ոչ ոք չըմբռնեց այդ հանգամանքը այնպէս, ինչպէս Թոմաս Մօրը։ Նրա խորաթափանց հայեացքը դիտեց, թէ ինչպէս միջնադարեան ռենեսանսի տուած ազատութիւնները հասարակական կեանքի առաջընթացման համար միմիայն մի քայլ է դէպի առաջ, մի առաջադիմութիւն, որը իր մէջ էր կրում «երրորդ դասակարգի» տիրապետութեան սաղմեր։ Նա տեսաւ, որ սօցիալական չարիքների արմատախիլ լինելը անմիջական կապ ունի մասսայի տնտեսական անկախութեան հետ, մասնաւոր սեփականութեան ոչնչացման հետ։ Սակայն որովհետև անհնարին էր երևակայել մի այդպիսի խոշոր յեղաշրջում, անօրինակ ճնշումն՝ մանաւանդ պատմական այն պայմաններում, երբ կղզիացած ազգերը ձգտում էին պետական միահեծանութեան, այդ իսկ պատճառով՝ Թոմաս Մօրը մարդկային հասարակութեան իդէալական ապագայի պատկերը տալով հանդերձ՝ իր աշխատասիրութեան խորագիրը «Ուտոպիա» դրեց՝ իր երևակայած իդէալական կղզու անունը։

Ցամենայն դէպս անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել մի հանգամանք ևս, այն է՝ թէպէտ Թոմաս Մօրի ուրուագծած սօցիալիզմը իր մի քանի կէտերում ընդհանուր նմանութիւն ունէր Պլատոնի իդէալական պետութեան հետ և մասամբ Արիստոտէլի հայեացքների, որոնք ստրուկների դասը անհրաժեշտ և անխուսափելի հաստատութիւն էին համարում պետութեան գոյութեան համար, այնուամենայնիւ նրա «Ուտոպիան» մի հսկայական քայլ էր դէպի առաջ, և իր ժամանակակիցների մէջ եզակի բարձրութեան վրա էր կանգնած սօցիալական չարիքների պատճառ ու հետևանքների խորունկ ըմբռնմամբ։

Սուրխաթեան

(Կը շարունակուի)

նատեղծները ողբացել են այն Թշուառութիւններն ու դառն օրերը, որոնց ենթակայ է եղել մեր ազգը զանազան ժամանակներում։ Հեռու չը գնանք. ո՞վ կարող է հերքել, որ մեր գրականութիւնն արցունք չը թափեց վերջին կոտորածների պատճառով և այժմ սրտամորմոք, տխուր և յուսահատ կորցրել է նախկին տարիների այն ոգևորութիւնը, որ մի ժամանակ այնքան բուռն կերպով տիրապետում էր նրա մէջ։

Մեր գրականութիւնն այժմ նմանում է մի ծանր վիրաւորի, որի խեղճը դեռ երկար ժամանակ չի գայ իր գլուխը. Թող այս համեմատութիւնը Թեթև չը Թուի ձեզ, որովհետև Թեթև բաներ չեն այնքան կոտորածները, զանազան ճնշումներն ու կեղեքումները, հայակերութեան անդուլ ջանքերը, ազգային դպրոցների մեծամասնութեան յափշտակելն ու կրկին վերադարձնելը, որոնք խոր վէրքեր բաց արին զգայուն հայ սրտերի մէջ, այնպիսի վէրքեր, որոնց առողջանալու համար դեռ ժամանակ է պէտք։ Այո, ժամանակ, մի յեղափոխիչ ժամանակ, որ ազգային վէրքերը դարմանէր և նոր ու Թարմ, վերածնող կենդանարար դեղեր առաջացնելով՝ մոռացնել տայ նրանց դառնութիւնները։

Ի՞Թէ քի՞չ բան է, երբ հայ գրագէտին հալածում են արտաքին Թշնամիները. դեռ մի կողմ Թողնենք նրա չարքաշ կեանքը և իւրայինների հասցրած զրկանքը։ Ի՞նչ անեն խեղճ հայ ուսուցիչները, որոնք սիրտները կոտրած՝ Թողեցին, հեռացան իրանց սիրելի ասպարէզից և ձեռնարկեցին այնպիսի գործեր, որոնք բնականաբար պէտք է նրանց սառեցնէին՝ մեռցնելով նրանց մէջ ազնիւ զգացմունքներ։ Եւ ո՞վ կարող է հերքել, որ մեր ույժերն ու ընդունակութիւնները անգործադիր մնալուց բԹանում են և մենք դառնում ենք անտարբեր, կեանքի խաղալիկ. Այո, չը սիրած ասպարէզում մեր ույժերն ու ընդունակութիւնները կը բԹանան, որոնք աչող պայմաններում կարող էին արդիւնաւոր պտուղ տալ։

Մեր ժամուլը, որ այնքան նեղսր է Թափում խեղճ հայ ինտելիգենտների գլխին, երբեք չէ ուզում քննել այն հանգամանքները, որոնցով կաշկանդված են նրանք։ Մենք հանգամանքների արդիւնք ենք. եԹէ հանգամանքները բարեյաջող են, արդիւնքն էլ կը լինի բարեյաջող, և ընդհակառակը։

Մեր գրականութիւնը և մեր գրական ու հասարակական գործիչներին քննադատելիս միշտ աչքի առաջ պէտք է ունենանք այն ճակատագրական պայմանները, որոնցով շրջապատված են նրանք։ Բնական է, որ մեր ներկայ գրականութեան քարացման պատճառը մեր կեանքի մէջ պէտք է որոնել։

Սակայն չը պէտք է յուսահատվել. բնութիւնը հակադրութիւններ շատ է սիրում։ Տեսնում էք՝ տրտմութեանը յաջորդում է ուրախութիւն, անաջողութեանը՝ աջողութիւն, անտարբերութեանը՝ ոգևորութիւն, այսպէս և գրականութեան վերաբերմամբ։ Մենք չը պէտք է անտարբեր մնանք, այլ ամեն կերպ պէտք է աշխատենք վերակենդանացնել նրան։

Խ. Բաբայեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Նոր-Բայազէտ, 27 հոկտեմբերի

Ամսիս 24-ին տեղիս դումայի դահլիճում կայացաւ քաղ. վարչութեան նոր անդամների ընտրութիւնը, առաջիկայ քառամեակի համար։ Այս ընտրութիւնը շարունակութիւնն էր այն ընտրութեան, որը տեղի ունեցաւ այս տարվայ մարտի 7-ին և որը բեկանվել էր իր անկանոնութեան պատճառով։

Այս անգամվայ ընտրութեանը մասնակցում էին ընդամենը 45 հոգի, որովհետև մի կողմից հետաքրքրութիւնը կորել էր ժողովրդի շրջանում, միւս կողմից ագիտացիա չը կար այնքան, որքան նախկին ընտրութեան միջոցին, իսկ երրորդ կողմից շատերը ցենզաւորներից իրանց կալուածական տուրքերը չէին վճարել քաղ. վարչութեան, հետևապէս ձայնի իրաւունք չունէին ընտրութեանը մասնակցելու համար։

Ժամը 10-ին, քաղ. աւագ Ստ. Բատիկեան, բաց անելով ժողովը, կարդաց ընտրողների առաջ քաղաքային կանոնադրութեան մի քանի յօդուածները, որոնց համաձայն ընտրելու և ընտրվելու իրաւունքից զրկվում են՝ յանցաւորները, քրէական դատի ենթարկվածները, վաշխառուներ, սնանկացածներ, միկիտաններ (ոգելից ըմպելիքներ ծախողներ), հոգևոր կոչում ունեցողներ և այլն, հետևապէս հրաւիրեց ընտրութեանը մասնակցել նրանց, որոնք կանոնադրութեան համաձայն լիակատար իրաւունք են վայելում։

Թերթիկներ բաժանելուց յետոյ ընտրողներին՝ կարդացվեց նաև ձայնի իրաւունք ունեցող անձանց անուանացուցակը, որոնց Թիւը 200-ից չէր անցնում. սրանցից ներկայ էին ժողովին միմիայն 45 հոգի։ Թերթիկներով վարչութեան անդամութեան համար Թեկնածուներ առաջարկվեցին մօտ 40 հոգի, որոնցից մի քանիսը 5 ձայնից պակաս Թիւ ստանալով տուփեր գնելու իրաւունք չունեցան, իսկ մի քանիսն էլ իրանց կամքով հրաժարվեցին։

Ուստի տուփեր դրվեցին 19 հոգու համար։ Քուէարկութիւնը տուեց հետևեալ արդիւնքը, այն է՝ հին իրաւասուներից վերընտրվեցին՝ 1) Ս. Բատիկեան, 2) Գ. Սրդանեանց, 3) Հ. Մալաքեան, 4) Կ. Պետրոսեան, 5) Գ. Տէր-Սահակեան և 6) Գ. Սաբնիգուլեան, նոր ընտրվեցին՝ 7) Բ. Հասրաթեան, 8) Մ. Աֆրիկեան, 9) Բ. Նալբանդեան, 10) Ա. Մարէյեան, 11) Յ. Զարգարեան, 12) Ն. Միրիբեան, 13) Ա. Եպզօղլեան, 14) Յ. Մահտեսի-Հայրապետեան և 15) Տ. Տէր-Միքայէլեան, բոլորը 15 հոգի, որոնց ընտրողական ցուցակը ներկայացնելով Երևանի նահանգապետին ի հաստատութիւն՝ ապագայում տեղի կունենայ քաղ. աւագի և իր օգնականի ընտրութիւնը։

Ընտրութիւնը Թէև մասամբ աչող կարելի է համարել, բայց հասարակութեան մի որոշ դասակարգի համար անհաճելի է Թւում, և այդ պատճառով գուցէ բողոքի տեղիք տրվի, որի արդիւնքը կարող է բարդութիւններ առաջացնել, որոնք երբեք ցանկալի չեն ոչ ոքի համար... Որսորդ

—

Կարս, 25 հոկտեմբերի

Անցաւ կենսուրախ գարունը, եկաւ Թխադէմ աշունը։ Արհեստաւորների մի մասի՝ հիւսների, քարտաշների և պատ շարողների աշխատանքի սէզօնը անցաւ։ Հասարակութեան այդ խաւին պատկանող մարդիկ պիտի հանգստանան ամբողջ ձմրանը և աշնանը։

Բայց հետաքրքրական է իմանալ, Թէ այդ հանգստութեան ժամանակ ինչո՞վ են պարապելու նրանք։ Գաւառական քաղաքներում, մասնաւորապէս Կարսում և Ալէքսանդրապօլում, ամեն տեսակի արհեստաւորներ ունեն իրանց առանձին սրճարանները։ Առաւօտը շատ վաղ վեր կենալով արհեստաւորները նախ դիմում են միկիտան՝ մէկ մէկ հատ արաղ խմում և ապա գնում սրճարան։ Բայց արդեօք ի՞նչ են ներկայացնում իրանցից այդ սրճարանները։ Մութ, ծխով լի, կեղտոտ մի խանութ։ Այս ու այն կողմ շարված են սեղաններ։ Ամեն տեղ նստոտած են մարդիկ՝ խօսում բարձր-բարձր, սրան-նրան բամբասում և մի խօսքով դատարկ բաների մասին վիճաբանում։ Սեղանների շուրջը նստածները զբաղված են և Թուղթ, զառ նարդի ու խաղալով։ Ահա այստեղ՝ն մտնում արհեստաւորները՝ միկիտանից դուրս գալով։

Ծախսի դուռ է բացվում այստեղ նրա առաջ. սուրճ խմելով և ընկերներին խմեցնելով՝ նա տարվում է ԹղԹախաղով մինչև երեկոյ և ապա վերադառնալով տուն հանգստութիւն է տալիս իր Թմրած ուղեղին։

Եւ ահա այսպէս են անցնում արհեստաւորի կեանքի օրերը ձմրանը և աշնանը, իսկ նրա դառն քրտինքով վաստակած վերջին կոպէկները սրճարաններում ու միկիտաններում ծախսվում։ Ապա փորձեցէք նրանից լրագրի, դպրոցի կամ այլ բարեգործական ընկերութեան համար փող ուզել. նա իսկոյն՝ վիզը ծռած կը պատասխանէ. «Ախպէր, արհեստաւոր մարդուն փող ո՞րտեղից. մենք օրհ աշխատող, օրհ ուտող ենք»։

Ա. Հրաչեայ

ԽՈՒԺԱՐԿՈՒ ՇԱՆ ԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

—

Ագլեր, 20 հոկտեմբերի

Չերնոմորեան նահանգի Սօչիի շրջանի Ագլերի և Գագրիի մէջտեղ գտնվում է Կօվալևսկի գիւղը, որը բաղկացած է մօտաւորապէս 150 տնից, ծովեզերքից 3—4 վերստ հեռաւորութեան վրա. իսկ ծովեզերքին գտնվում է մի քանի խանութներից և սրճարաններից բաղկացած մի փոքրիկ շուկայ։ Այդ շուկայից են վերցնում գիւղացիք իրանց պիտոյքները։ Կրեթէ ամեն կիրակի ժողովուրդը մեծ բազմութեամբ հաւաքվում է շուկայում՝ որը իր ընտանեկան պիտոյքները հոգալու, որն էլ զբօսնելու համար։

Այս տարվայ սեպտ. 26-ին, կիրակի օրը, մեծ բազմութիւն կար յիշեալ շուկայում։ Յանկարծ լուր տարածվեց, Թէ 2 վերստ հեռաւորութեան վրա ծովի եզերքին սպանված է Ադամ Թօփալեանը։ Այս զարհուրելի լուրը երբ հասարակութեան մէջ տարածվեց, ժողովուրդը սաստիկ յուզվելով դիմեց դէպի սպանվածը, որին չարագործը վիրաւորել էր կրծքից՝ դաշոյնի չորս հարուածներով։ Նրա ազգական Վահան Թօփալեանը, տեսնելով այս եղեռնագործութիւնը, մարդ ուղարկեց Գագրի, որ գտնվում է այդտեղից 12 վերստ հեռաւորութեան վրա, պրինց Օլդենբուրգսկի Ալէքսանդր Պետրովիչի մօտ եղած շները բերել տալու։

Արևը մայր էր մտել։ Դիակի մօտ պահապանները սպասում էին։ Ժամը 11-ին պրինցը իր խմբի հետ միասին երեք աւտոմօբիլներով հասաւ սպանվածի մօտ և բաց Թողեց շներից մէկին։ Շունը սկսեց հոտոտել սպանվածի ոտքերը, ոտներից յետոյ՝ գլուխը, քիԹը, բերանը և վէրքերը։ Այսպէս՝ մօտաւորապէս 5 րոպէ զբաղվեց դիակի վրա և ապա հետամուտ եղաւ սպանողներին գտնելու։ Շարունակելով իր հետազօտութիւնները, գիշեր ժամանակ ուղիղ շօսէի գծով առաջացաւ մէկ և կէս վերստ և այնտեղից ուղղվեց դէպի տնկարանները և ապա՝ անցնելով Յովհաննէս և Սեդրակ Ռոհանեանների տների մօտով՝ հասաւ Կարապետ Դէմիրչեանի տանը։ Շունը այդտեղ կանգնեց և Թզգստալով յարձակվեց դռան վրա։

Այդ գործողութեան երկրորդ և երրորդ փորձերը անելով տեսան, որ շունն ուզում է անպատճառ ներս մտնել։ Տան դուռը բաց անել տուին։ Շունը ներս մտաւ և շեղվեց դէպի աջ կողմի սենեակը, ուր քնում էր Կարապետի ամուսնացած որդի Յակոբը։ Բանալ տուին և այդ սենեակը, ու շունը յարձակվեց ուղղակի այդտեղ գտնված մահճակալի վրա, որը այդ միջոցին պարապ էր, որովհետև Յակոբը դիակի մօտ էր։

Վերադարձան յետ և դիակի մօտ որչափ պահապան և ժողովուրդ կար՝ բոլորին հաւաքեցին մէկ տեղ և կարգով շարեցին. ապա շանը բաց Թողին, որպէսզի գտնի սպանողին։ Շունը հոտոտելով հասաւ մինչև վերոյիշեալ Յակոբ Դեմիրչեանի և Ենովք Կարաբեահեանի մօտ և ցոյց տուեց իր հաջոցով այս պարոններին։ Նոյն գործողութիւնը կրկնեցին երեք անգամ տարբեր ձևերով, և միևնոյն բանը դուրս եկաւ։

Վերջապէս համոզվեցին, որ սպանողները սրանք են, կալանաւորեցին դրանց անմիջապէս և ուղարկեցին Սօչի։

Վահագն Բէգօյեան

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԸ *)

(Վ. Ռադզիմովսկի)

—

Մինչդեռ եւրոպական համալսարանների գլխով անցել են շատ հարիւրամեակներ, ռուս համալսարանների պատմութիւնը շատ նոր է։ Առաջին համալսարանը Ռուսաստանում հիմնվել է 1725 Թւականին, և իր հիմնվելով պարտական է Ռուսաստանի լուսաւորիչ՝ Պետրոս I-ին։ Պետրոսի ժամանակ, երբ հարց էր դրված՝ հիմնել Գիտութեանց ճեմարան, ու այդ հարցի առիԹով Ռուսաստանի մեծ յեղափոխողը խորհուրդ էր անում Եւրոպայի առաջնակարգ գիտնականների՝ Լէյբնիցի, Վոլֆի և ուրիշների հետ, հէնց այն ժամանակ վճռված էր՝ համալսարան էլ հիմնել Գիտութեանց ճեմարանին կից։ Դրա մասին զեկուցում տրվեց Պետրոս I-ին 1724 Թ. յունվարի 22-ին, բայց նրան չաջողվեց իրականացնել իր պլանը. մահն ընդհատեց մեծ մտքերումը, և արդէն Եկատերինա I, 1725-ին, հիմնեց Գիտութեանց ճեմարանն ու նրա կողքին՝ համալսարանը։

Առաջին համալսարանի համար հրաւիրվեցին արտասահմանից ո՛չ միայն պրոֆեսորներ (17), այլ և՝ ուսանողներ (8)։ Առաջին համալսարանն այնքան էլ չէր սազում Ռուսաստանին։ Վատ էին սովորում, չը նայելով զանազան խրախուսող միջոցներին (իրաւունքին, Թոշակին և այլն)։

Առնելով իր ձեռքը համալսարանի կառավարութեան ղեկը, Մ. Վ. Լոմոնոսովը գտաւ նրան ամենախղճալի վիճակում, առանց Թէ անգամ գոյութիւն չունէր։

Մոսկվայի համալսարանը հիմնված է 1755 Թ., Ելիսաւէտա կայսրուհու ուրուագծով, որ մշակել էին Լոմոնոսովն ու Ի. Ի. Շուվալովը։ Հիմնվեցին երեք մասնաճիւղ՝ իրաւաբանական, բժշկական ու փիլիսոփայական։ Կային 10 պրոֆեսոր. երեք ամբիոն ունէր բժշկականը՝ քիմիա, բնագիտութիւն, մարդակազմութիւն։ Պրոֆեսորները պարտաւոր էին դասախօսել օրը ոչ պակաս 2 ժամից։ Համալսարանը ենԹարկվում էր միայն սենատին։ Համալսարանին գլուխ էին կանգնած 2 խնամակալ, բայց անմիջական կառավարութեան համար կար վերատեսուչ։ Կային և երկու ռուս պրոֆեսոր, Լոմոնոսովի աշակերտ՝ Պոպովսկին ու Բարսովը։

Համալսարան էին քաշում ազնուականներին, տալով նրանց զանազան առաւելութիւններ։ Ճորտերը չէին ընդունվում։ Համալսարան մտնելու համար պատրաստվելու նպատակով՝ կային Մոսկվայում (ու Կազանում) երկ-երկու գիմնազիօն. մէկն ազնուականների, միւսը՝ զանազան աստիճանաւորների (բայց ոչ՝ ճորտերի)։ Առաջին ուսանողները գլխաւորապէս սեմինարիականներից էին։

Յանցանքներ գործելու դէպքում ուսանողները պատժվում էին, մնալով հացի ու ջրի յոյսով, 3 օրով հագնում էին գիւղական հագուստ, զրկվում էին մէկ ամսվայ ռոճիկից։ Ուսանողները երդվում էին՝ (լատին լեզուով) կատարել կանոններն ու հրամանները։ Մեծ յանցանքների համար հեռացվում էին առ ժամանակ կամ մշտապէս։

Համալսարանական կեանքի բացասական կողմերն (18-րդ դարում) էին հալածանքները, որոնց ենԹարկվում էին մի քանի պրոֆեսոր՝ իրանց ուղղութեան և դասախօսութեան համար։ Ինչպէս Կանտը պատժվեց Գերմանիայում իր քարոզած վարդապետութեան համար, այնպէս էլ Ռուսաստանում պատժվեց նրա համախոհ, ժողովրդականութիւն ստացած ու աչքի ընկնող գիտնական Մէլմանը, աքսորվելով Պրուսիա։

Ալէքսանդր I-ի օրով, 1802-ին, հիմնվեց «Լուսաւորութեան Բերան» (ժողովրդական լուսաւորութիւն) Թերթը։ Այն ժամանակ համալսարաններ հիմնվեցին՝ Դորպատում (1802 Թ.), Կազանում (1804 Թ.), Խարկովում (1804). բարեփոխվեցին Մոսկվայի ու Վիլնայի համալսարանները. 1819-ին Պետերբուրգի մանկավարժական ճեմարանը դառաւ համալսարան։ Իւրաքանչիւր համալսարանի տրվեց կանոնադրութիւն։ Այս նոր համալսարանները հանրապէս կազմակերպվեցին գերման համալսարանների տիպով, ինքնավար սկզբունքներով, ընտրովի դէկաններով ու ռեկտորներով։ Բարձրագոյն ատեանն էր՝ համալսարանի խորհուրդը, իրագործող օրգանը՝ վարչութիւնը. համալսարաններին տրված էր դատաւորի, գրաքննիչի իրաւունք. ուսանողական գործերը կառավարում էր՝ պրոֆեսորներից ընտրված տեսուչը։

1804 Թ. կանոնադրութեամբ՝ կար 4 մասնաճիւղ, ընդամենը 28 ամբիօն, բժշկականում՝ 6 ամբիօն. բացի դրանից կային երեք դասախօս՝ «հաճելի արուեստների» ու մարմնամարզութեան ուսուցիչներ (Խարկովի համալսարանում կար էլի զինուորական գիտութիւնների ամբիօն)։ Խարկովի համալսարանը բացվելիս՝ մտան 54 ուսանող. 11 տարուց յետոյ նրանց Թիւը միայն 122 էր։ Կազանի համալսարանը մտան 41 ուսանող. 1822-ին նրանց Թիւը հասաւ 91-ի։ Մոսկվայում 1812-ին՝ 215 ուսանող կային։ Դասախօսութիւնները տեղի էին ունենում զանազան լեզուներով. Կազանում 1809-ին ռուս լեզուով դասախօսվում էր 8 առարկայ, լատիներէն՝ 5, ֆրանսերէն՝ 3, գերմաներէն՝ 1։

Վիլնայի համալսարանի փոխարէն, 1833-ին, Կիևում հիմնվում է համալսարան՝ մի քիչ ուրիշ սկզբունքներով։ Հիմնական առարկաների դասախօսութեան քնոյթն էր գրքի չոր ու ցամաք տեսական մասը։

1848-ից յետոյ ոչնչանում են համալսարանների ինքնավար իրաւունքները. ույժ է տրվում նրանց վերաբերմամբ տեղի ունեցող բռնութիւններին. սկսում են հսկել ո՛չ միայն ուսանողներին, այլ և պրոֆեսորներին։ Մի քանի գիտութիւն, օրինակ՝ եւրոպական ժողովուրդների պետական իրաւունքն ու փիլիսոփայութիւնը, բոլորովին դուրս են գցվում. տրամաբանութեան ու հոգեբանութեան դասերը յանձնվում են աստուածաբանութեան պրոֆեսորներին։ Հասարակական դասախօսութիւնները, դժբախտութեամբ էին Թոյլ տրվում։ Գրանովսկին Թոյլ չը տուին հրատարակել նոյն իսկ պատմական ամսագիր։ 1849-ին ուսանողների Թիւը սահմանափակվում է։ Ուսման վարձը աւելանում է։ Այս շրջանը տևում է մինչև Ալէքսանդր II. սրա օրով աստիճանաբար վերացվում են զանազան ճնշող միջոցները, յետոյ մտցվում է 1863-ի կանոնադրութիւնը։ Այդ կանոնադրութիւնը կազմելու համար հարցնում են արտասահմանեան ուսումնականների կարծիքները. հրաւիրվում են աչքի ընկնող ռուս պրոֆեսորներ՝ Պիրոգով, Կավելին, Նիկիտենկօ, Լենց, Սոլովեօվ, Պախման, Բօկօտ, Բունգէ, Օվսեաննիկով, Անդրէևսկի, Գէօրգիևսկի, Կօստոմարով, Զեբլշեվ և այլն և այլն։

Համալսարանին տրվում է լայն ինքնավարութիւն։ Կառավարող օրգան է հանդիսանում խորհուրդը. դրան են ենթարկվում մասնաճիւղերն ու վարչութիւնը. ռեկտորն ու պրոռեկտորն ընտրովի են... Այսպիսով՝ 1863-ի կանոնադրութիւնը լիովին ապահովեցնում էր համալսարանների ինքնավար իրաւունքը։

Դասախօսութեան շրջանակը լայն է բացված։ Ամբիօնների Թիւը զգալիօրէն աւելացած է. բժշկական մասնաճիւղն ունի 16 ամբիօն։

1865-ին հիմնվեց Օդեսսայի համալսարանը, որ առաջ էր եկել Րիշելեօվսկի լիցէօնից։ 1884-ի կանոնադրութիւնը, որ գործում էր այդ ժամանակ էլ, հիմնված է ուրիշ սկզբունքների վրա. համալսարանների ինքնավար իրաւունքները սահմանափակված են. հոգաբարձուի ու ռեկտորի իրաւունքը լայնացած է։ Այս կանոնադրութեան տևողութեան շրջանում հիմնվեց Տօմսկի համալսարանը (1888 Թ.)։

Չը նայելով որ դեռ նոր է ռուս համալսարանների պատմութիւնը, բայց նրանք արդէն բաւական ծառայութիւն են արել։ Ռուս համալսարաններն առաջ բերին շատ խոշոր գիտնական գործիչներ։ Բայց մինչև անցեալ դարի 60-ական Թւականները առաջ էին գալիս լոկ առանձին անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Պիրոգովը (Մոսկվայից) և Լաբուչևսկին (Կազանից), որոնք ունէին համաշխարհային հռչակ։ Դրանց անունները չեն ջնջվել XIX դարի գիտութեան պատմութիւնից։

Սկսած 60-ական Թւականներից, ռուս գիտութիւնն ու գործիչները աստիճանաբար կանգնում են մի շարքում՝ արևմտեան եւրոպականների հետ։ Գիտութեան բոլոր ճիւղերում մենք ունենք փառաւոր անունների շարքեր։ Նրանց Թիւը փոքր չէ, եԹէ նկատի ունենանք, որ մենք ուշ ենք սկսել ապրել գիտական կեանքով։ Իբրև օրինակ կը բերեմ ռուս համալսարանների քիմիկոսների մի շարք անուններ, օրինակ՝ Զինին (աւարտել էր Սարատովի գիմնազիօնը), Բուտլերով և մանաւանդ Մենդելէեվ, որին պատկանում է ամենամեծ քիմիական յայտնագործութիւններից մէկը (տարրերի առաջատուական համակարգութիւնը)։ Կամ, օրինակ, կենսախօսների փառաւոր շարքը, Ա. Օ. Կովալևսկի, Տիմիրեազեվ, Վինօգրադսկի, Նավաշին (սարատովցի) և այլն։ Բնագիտական միւս ճիւղերում ունենք նոյնպէս փառաւոր անունների շարքեր։ Իբրև բժիշկ չեմ կարող հպարտութեամբ չը մատնանշել, որ արդէն մեր հայրենակիցներից երկուսը՝ Իվան Պետրովիչ Պաւլօֆն ու Իլիա Իլիչ Մեչնիկովը բժշկականութեան մէջ ցոյց տուած գիտական ծառայութիւնների համար արժանացել են Նոբելի համաշխարհային մրցանակին. և այս կողմից մենք ոչ միայն յետ չենք մնացել, այլ նոյն իսկ առաջ ենք գնացել ուրիշ մի քանի ցեղերից։

Սա լաւ նշան է, սա հաւաստիացնում է, որ ռուս գիտութիւնը և նրա ներկայացողները ապագայ ունեն... Սակայն, բացի գիտական ծառայութիւններից, ռուս համալսարանները, իրանց գոյութեան համեմատաբար կարճ ժամանակում, արդէն շատ բան են արել մեր հայրենիքի համար։ Ռուս համալսարանները պատրաստեցին մի սերունդ, որ հաստատեց ու ամրացրեց Ռուսաստանում պետական նոր կազմը։ Այն կազմը, որ Գահոյքի բարձունքից յայտարարվեց 1905 Թ. հոկտեմբերի 17-ին։

Ե. Ք. Ն.

*) Քաղուած „Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія"-ից, 1910 մայիս։

ՍԱԹՈՒՆԵԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

—

✦ Երէկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսից ստացվեց հեռագիր, որով Վեհափառը բարեհաճում է հրամայել հանգուցեալի մարմինը Թաղել Վանքի եկեղեցու բակում։

✦ Նորին Կայսերական Մեծ. Կովկասի Փոխարքայի կողմից ուղարկված է Սաթունեանի դագաղի վրա դնելու մի մեծ արծաթեայ պսակ։

✦ Թաղումը տեղի կունենայ կիրակի, նոյեմբերի 7-ին, Թիֆլիսի Վանքի եկեղեցու բակում։

✦ Երէկ, երրորդ հոգեհանգստին ներկայ էին քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան, քաղաքային վարչութեան անդամները, Ալահվերդիի ուղղափառ եպիսկոպոսը, մամուլի ներկայացուցիչներ և խուռն բազմութիւն։

✦ Հանգուցեալի մահվան առիթով ամեն օր ստացվում են զանազան հաճայնքներից և անձերից ցաւակցական հեռագիրներ։

✦ Այսօր ցերեկվայ ժամը 3-ին հանգուցեալ սրբազանի մարմինը կէջեցվի եկեղեցի։

✦ Հանգուցեալ Գարեգին արքեպիսկոպոսի համար հոգեհանգիստներ են կատարվել Սղնախում, Թելաւում, Զաքաթալայում, Գօրիում և Թիֆլիսի Թեմի այլ կէտերում։

✦ Կովկ. Հայոց Բարեգործ. Ընկ. Խորհուրդը որոշել է իր ամբողջ կազմով ներկայ լինել Թիֆլիսի Թեմի առաջնորդ հանգուցեալ Գարեգին արքեպիսկոպոս Սաթունեանի Թաղմանը։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Կովկասի Փոխարքային նոյեմբերի 4-ին ներկայացան Ատրպատականի առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոս և Էջմիածնի սինոդի անդամ Մեսրոպ եպիսկոպոսը։

✦ Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ Թիֆլիսի 1-ին գիմնազիայի ուսուցիչ Ս. Տրօյիցկուն սպանող ազնուական Տավդգերիձէն յանձնվեց զինւորա-նահանգական դատարանին։

✦ Ախալցխայի յաջորդ ընտրվել է Եփրեմ եպիսկոպոս Սուքիասեանը։

✦ Էջմիածնում վախճանվել է Գրիգոր արքեպիսկոպոս Գաւանկերեանը։

✦ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Րուդոլֆը մերժեց Ստաւրոպոլ բէվիլակայի ենԹարկելու կրթական հաստատութիւնները։

✦ Վաղը, կիրակի, Շուլավէրում տեղի կունենայ ուղղափառ եկեղեցու օծումը և նոր կառուցված ջրանցքի հանդիսաւոր բացումը և օրհնութիւնը։ Այդ առիթով հրաւիրված են հիւրեր, որոնց համար յատկացված է առանձին արագընթաց գնացք Թիֆլիսի կայարանում։ Գնացքը մեկնելու է առաւօտեան ժամը 7-ին՝ Թիֆլիսի ժամանակով։

✦ Կովկասի Փոխարքան հնարաւոր գըտաւ յարգել «Новая Рѣчь»-ի խմբագիր Գոտուայի խնդիրը և գեն.-նահանգապետի նրա վրա դրած տուգանքը 500 ր. իջեցնել 200 րուբլու կամ 2 շաբաթով բանտարկութեան։

✦ Ստացանք Աստրախանում հրատարակվող «Մեր կեանքը» գրական, հասարակական շաբաթաթերթի առաջին փորձնական համարը։ Խմբագրութիւնը յայտարարում է, որ եԹէ բաժանորդների մի այնպիսի կոնտինգէնտ գոյանայ, որը կարողանայ անհրաժեշտ ծախքերը ծածկել, այն ժամանակ Թերթը իր գոյութիւնը կը շարունակի և նոյեմբերից կը սկսի լոյս տեսնել կանոնաւորապէս։ Առաջնորդող յօդուածը գլխաւորապէս շօշափում է այն միտքը, որ Աստրախանի նման մի գաղութ, որը ուծացման վտանգի է ենԹակայ, անհրաժեշտաբար պիտի ունենայ իր Թերթը, որպէս զի գէթ մասամբ ապազգայնացման դէմ մաքառի և տեղական բնոյթ կրող հարցերը լուսաբանի, մի խօսքով տեղական հայ գաղութի շահերին ծառայի։ Թերթը պատկերազարդ է։ Աստրախանից դուրս բաժանորդագինն է 4 րուբլի։ Կազմված է բաւական աչող կերպով։ Լիակատար աջողութիւն ենք մաղթում մեր նոր պաշտօնակցին։

✦ Այսօր, երեկ. ժամը 7-ին, կովկասագիտական բարձր դասընթացներում Ա. Տումանսկին կը կարդայ դասախօսութիւն «Արաբական լեզուն և կովկասագիտութիւնը» Թեմայով։ Մուտքը 20 կ., աշակերտների համար 10 կ.։

✦ Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան շէնութեան մէջ (Ալէքսանդրեան այգու մօտաքի մօտ) այսօր, երեկ. ժ. 4—5-ը տիկին Գուրգենիձէն երեխաների համար ռուսերէն կը դասախօսէ «Էյֆ գողը»։ Վաղը, կիրակի, պ. Միրիմանեանը հայերէն կը խօսէ ցերեկվայ ժ. 10—11-ը Րօբինզօն Կրուզոյի մասին։

◆ Հոկտեմբերի 1-ից մինչև 31-ը Կովկասի Հ. Բ. Ընկ. ընթերցարանն են յաճախել 1915 հոգի, որից 1612-ը արական, իսկ 303-ը իգական սեռից։ Գրադարանի բաժանորդներին տրված է տանը կարդալու համար 711 գիրք, որից 448-ը հայերէն, իսկ 263-ը ռուսերէն։ Ընթերցարանում կարդալու համար տրված է 282 գիրք, որից 187-ը հայերէն, իսկ 95 ը ռուսերէն։

◆ Թիֆլիսի նահանգական ատեանի որոշմամբ Թիֆլիսի 12-րդ քաղաքամասի պրիստաւ Բաչուրինը յանձնվեց դատարանին մեղադրվելով դրամաշորթութեան և կաշառակերութեան մէջ։

◆ Թիֆլիսի քաղ. ոստիկանութեան տեղեկութիւնների համաձայն, Թիֆլիս քաղաքում 1910 թւին ապրում էին 54,120 վրացիներ, 65,079 ռուսներ, 124,901 հայեր և 59,050 այլազգիներ, ընդամենը 303,150 հոգի, չը հաշուած զինուորներին։

◆ Վերադարձաւ Քութայիսի նահանգից կովկ. ճան. հաղ. կառավարիչ ինժեներ Գոֆմանը։

◆ Կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը հաստատեց Փոխարքայի խորհրդի որոշումը, որի համաձայն Անդրկովկասի արեւելեան մասի ջրերի ձկան պրոմիսլաների նախկին կառավարիչ ի. գ. խ. Մարշեվի գործը յանձնվելու է Թիֆլիսի դատաստանական պալատին։ Մեղադրական ակտը կազմված է քր. պատժ. 341-րդ յօդուածի 2-րդ մասով։

◆ Մինիստրների խորհրդի հոկտ. 26-ի նիստում, ի միջի այլոց, քննվեց և որոշվեց օրէնսդրական հաստատութիւններին ներկայացնել Պետական Խորհրդի այն առաջադրութիւնը, որի համաձայն երեք տարով երկարում է, սկսած 1911 թ. յունվարի 1-ից, Թիֆլիսի նահանգական ատեանի գործողութիւնները անդրկովկասեան նախկին պրիկազում գրաւ դրված անշարժ կայքերի վաճառման վերաբերութեամբ։

◆ Կարսում նոյեմբերի 2-ին, ցեր. ժամը 3-ին։ բարձրացել է ուժեղ ձիւնախառն փոթորիկ, ձիւնը այնպէս առատ է եղել, որ 2—3 քայլի վրա անհնարին էր տարբերել շինութիւնները։ Փոթորիկը դադարեց գիշերվայ ժամը 12-ի մօտերը։

◆ Բագւում նոյեմբերի 3-ի գիշերը ուժեղ հողմը ծածկել է համարեա բոլոր փողոցները։

◆ Գօրու գաւ. Մետեխի գիւղում անյայտ չարագործների ձեռքով սպանվել է տեղական քահանան։

◆ Երեւանի բանտում գտել են 27 պատրաստի ռումբեր։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի որոշմամբ ոստիկանի վիրաւորելուն համար Մ. Բարամաձէն ենթարկվում է 25 ր. տուգանքի կամ 2 շաբաթով բանտարկութեան. նոյնպէս Գոնչարովան 100 ր. տուգանքի կամ 1 ամսով բանտարկութեան՝ թաղական վերակացուին խօսքերով վիրաւորելուն համար. Արքունական թատրոնի երգիչներ Կոչուրովը, Բօլօտինը և Ն. Մուրավիեվը ենթարկվում է 25-ական ր. տուգանքի։ Աննա Ելչիկօվան ենթարկվում է 25 ր. տուգանքի։ Պելագէա Եարալովան ենթարկվում է 100 ր. տուգանքի։

◆ Սանիտարական-բժշկական տեսչի տեղեկութեան համաձայն, խօլերայի կասկածելի նշաններով հիւանդացած Մատվէյ Շէյկը հիւանդացած է եղել ոչ իսկական խօլերայով։

◆ Նոյեմբերի 4 ին, եր. ժամը $5^1/_2$-ին, Մայդանսկի տուպիկում № 21 Նորականոյց տան պատը քանդվեց և տակովը արեց մօտիկ կանգնած Բայանդուր գիւղացի Քօքօր Մանուկեանին և նրա կին Շողակաթին. Ջարդուածքներ ստացաւ նրանց թոռ Գէորգը, 2 տարեկան, և թիւրքահպատակ բանւոր Վարդան Ծօնեանը։

◆ Անդրէեվսկայա փող. № 78 տանը Թիֆլիսեցի Ալէքսանդր Պօլիէչենկօն անձնասպանութեան դիտաւորութեամբ խմեց եօդ. Թունաւորվածին տարան Միքայէլեան հիւանդանոց։

◆ Նոյեմբերի 4-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին, Մախաթսկայա փողոցում ապրող Թիֆլիսեցի Պետր Շիլեայէվը, 29 տար., ընտանեկան վէճերի պատճառով արբած ժամանակ խմեց մկնդեղ ինքնասպանութեան նպատակով. Նրան անզգայ դրութեան մէջ հասցրին հիւանդանոց։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Տիմկովսկիի «Պաշտպան» պիէսը քանիցս խաղացվել է հայ բեմի վրա, հետեւաբար նրա բովանդակութիւնը ծանօթ է հայ հասարակութեան։

Զուբալովեան Ժողովրդական Տան հայ թատերասէրների խումբը կրկնեց այդ պիէսը հինգշաբթի, նոյեմբերի 4-ին։

Դրամայի կենտրոնական դերերը կատարում էին.

Ստեփանեանը—Գրիգոր Ալ. Միխայլով։ Իբրև փաստաբան նա յաջորդապէս պատկերացնում է մի ազնիւ և մեծահոգի, առաքինի և անփիշաչար անձնաւորութեան տիպար, որի նպատակն է վերականգնել ճշմարտութիւնը երկու անպաշտպան և իբաւազուրկ էակների վերաբերութեամբ։ Սակայն այդ պաշտպանութեան համար նա հարկադրված է կռիւ մղել երկու ֆրօնտի վրա. Միխայլովի ամբողջ ընտանիքի անդամների և մասնաւորապէս իր Ելենա կնոջ դէմ, որին սակայն սիրում է իդէալի նման։ Ու այդ կռիւը, ժանւանդ սիրեցեալ կնոջ նկատմամբ, խմորվում է մի շարք հոգեկան տանջանքներով և անձնուիրութեամբ յանուն արդարութեան յաղթանակի։ Ստեփանեանը իրան յատուկ փորձառութեամբ կարողանում էր ամբողջացնել իր դերը, սակայն պակասում էր կենդանի խաղը բուռնկման արտայայտութիւններով։

Իսկ Ելենան, տ. Ստեփանեան, իրանից ներկայացնում է մի ըստ երևոյթին աննօրմալ կնոջ երևոյթ. չունի նա որոշ իդէալ, չունի վախճանական նպատակ։ Ընկած է ինչ-որ անըմբռնելի կօշմարի տակ և ենթակայ է տարուբերող ազդեցութեան, թէև զգում է, որ իր իդէալիստ ամուսնուն պէտք է որ սիրէ։ Ասես Գրիգորի շիտակ և օրինակելի դերի ազդեցութիւնը պայծառացնում է նրա միտքը պահ մի վերջին անգամ և, գիտակցել տալով նրան՝ թէ ինչ է եղել ինքը և որ այսուհետև չէ կարող Գրիգորի ընկերը մնալ ապագայ կեանքի համար, նա՝ Ելենան վերջ է տալիս իր եղերուն կեանքին։ Տիկին Ստեփանեան բաւարար տպաւորութիւն թողեց իր խաղով։

Տ. Զարէլ լաւ էր Աննայի դերում, որ իբրև մայր իր հարազատ զաւակների՝ խորթ Ալէքսանդրի և Նատալիայի նկատմամբ ցոյց է տալիս նախանձոտ չկամութիւն։

Միւս դերակատարները աշխատում էին նպաստել անսամբլի աջողութեան։ Ե.

Գանձակ, 27 հոկտեմբերի

Ամսիս 23-ին ս. Լուսաւորիչ նորականոյց դպրոցի թատրոնական դահլիճում, օր. Հ. Միրզոյեանի նախաձեռնութեամբ և աջակցութեամբ տեղիս մի խումբ ուսանող-սիրողների, տեղի ունեցաւ մի ներկայացում յօգուտ յիշեալ թատրոնական դահլիճի՝ մի քանի պարագաները լրացնելուն։ Խաղում էին Չէխօվի 1 գործողութեամբ «Պլատօն Անդրէեվիչ» կատակերգութիւնը և Լ. Անդրէեվի «Մեր կեանքի օրերը» պիէսայի 4 րդ գործողութիւնը։

Չը նայած այն հանգամանքին, որ բաւական ժամանակ է, ինչ պատրաստում էին պիէսաները, բայց և այնպէս խաղը անցաւ թոյլ. միայն քիչ տպաւորիչ էր ռուս սիրող Ադօլֆի խաղը։ Ինչպէս երևում էր, դերակատարներից մի քանիսը առաջին անգամ էր, որ բեմ էին բարձրանում։ Այդպիսի պայմաններում կարիք չը կար ընել «Մեր կեանքի օրերի» նման մի դժուար պիէսա, որը խաղացողների ոյժերին չէր համապատասխանում։

Ձեռնարկողների կողմից նպատակը միանգամայն յարգելի էր, բայց միւս կողմից իբաւունք չէր տրվում վերջին կարգի տոմսակը 1 ր. դարձնել, որը Գանձակում չը տեսնված բան էր, ու դրա հետ միասին հանդիսականներին զուրկ թողնել գեղարուեստական հաճոյքից, որը մեզանում մի դժբաղդ սովորութիւն է դառել, բարեգործական նպատակներով տրվելիք ներկայացումների ժամանակ։

Վերջը տեղի ունեցան եւրօպական պարեր, որի ժամանակ նուագում էր պլատունեան երաժշտական խումբը։ Կարգապահութիւնը օրինակելի էր շնորհիւ այն հանգամանքի, որ յաճախել էր արիստօկրատ դասակարգը։

Լսում ենք, որ զուտ արդիւնք է մնացել 200 ր.։ Հրայր

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Այսօր Թիֆլիսի հասարակական կլուբում տեղի կունենայ ներկայացում կլուբի թատրոնական ֆօնդի միջոցները շատացնելու համար։ Գները հանրամատչելի են։ Կը ներկայացվի Ալէքսանդրօվի դրաման, որին կը մասնակցեն բոլոր սիրողները։

◆ Այսօր Վրաց ազնուականութեան թատրոնում հայ դերասանական խումբը կը խաղայ երկրորդ անգամ «Տայֆուն» պիէսը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ

Թիֆլիսում համալսարան բանալու հարցը ամբողջ Կովկասի համար կարդինալ հարցերից մէկ է, մի հարց, որի մասին պիտի մտածեն ոչ միայն հասարակութեան ինտէլիգենտ մասը, այլ և ժողովրդի բոլոր խաւերը. մի հարց, որի իրականացումը թոյլատրված է կառավարութեան կողմից։

Վերջին տեղեկութիւններից մեզ յայտնի է, որ Բարձրագոյն Հրամանով թոյլատրվում է բանալ Թիֆլիսում բարձրագոյն դպրոց, ինչ տիպի էլ լինի, այն դէպքում, երբ յատուկ այդ նպատակի համար հաստատված կօմիտէտը մօտաւորապէս 2 միլիօն րուբլի կը հաւաքի։ Յայտնի է նաև, որ մինչև այժմ այդ նպատակի համար հաւաքվել է 720,000 րուբլի Բագու քաղաքից միանուագ՝ 500,000 ր., Թիֆլիսից՝ 100,000 ր., Թիֆլիսի Բաղ. Վարկային Ընկ.-ից՝ 50,000 ր., Թիֆլիսի Առեւտրական բանկից՝ 30,000 ր., Եղբ. Միրզոյեանների Ընկ.-ից՝ 25,000 ր., Թիֆլիսի Փոխադարձ Վարկի Ընկ.-ից՝ 10,000 ր. և զանազան անձնաւորութիւններից ու հաստատութիւններից՝ 5,000 ր.։ Բացի միանուագ նուէրներից, տարեկան տուրք վճարելու են՝ Թիֆլիս քաղաքը 30,000 ր. և Բագուի Նաւթարդիւնաբերական խորհուրդը՝ 17,000 ր.։ Բացի այս՝ Թիֆլիս քաղաքը յատկացնում է և մի հողաբաժին 200 դեսեատին տարածութեամբ, որից 50 դեսեատինը համալսարանի շէնքի համար և 150 դեսեատին շահեցնելու յօգուտ այս հիմնարկութեան։ Այսպիսով ուրեմն, մինչև չը հաւաքվի մնացեալ 1,285,000 րուբլին, մենք բարձրագոյն դպրոց չենք կարող ունենալ։

Այժմ աչքի առաջ առնենք այս լուրջ հարցը, թէ՛ արդեօք, որտեղից և ինչպէս լրացնել այդ գումարի պակասը, կամ ինչ միջոցների դիմենք, և ով ինչ չափով պէտք է մասնակից լինի այս վսեմ, մեծ գործին, որպէսզի իրական նպատակին հասնենք։ Ի հարկէ, այս պարտականութիւնը պէտք է իր վրա վերցնի ամբողջ Կովկասի ազգաբնակութիւնը։

Այս կենսական հարցի լուծման համար, որը մեր երկրի կուլտուրական և տնտեսական կեանքում մեծ դեր է խաղալու, առաջարկում եմ Կովկասի բոլոր քաղաքներին, քաղաքացիներին, այսինքն՝ Թիֆլիսի, Բագուի, Բաթումի, Երևանի, Քութայիսի, Գանձակի, Շուշու, Նուխու, Կարսի, Ալէքսանդրօպոլի, Գօրու և միւսներին, գործել միահամուռ ոյժերով։

Ստատիստիկան ցոյց է տալիս, որ բոլոր այս քաղաքներում բնակվում են մօտաւորապէս 90,000 հոգի և ունեն 40 միջնակարգ դպրոց։ Թող ամեն մի քաղաքում քաղաքագլուխը մի տուփ հիմնէ, և մենք ամենքս, սկսած ծծկեր երեխայից, աշակերտից, մի խօսքով ընտանիքի ամեն մի անդամ կը տայ իր լուման սկսած 20 կօպէկից։ Եւ մենք կը տեսնենք, որ 900,000 ազգաբնակութիւնից, համաձայն ունեցած կարողութեան, կը գոյանայ հետեւեալ աղիւսակը.

300,000 հոգի՝	20-ական կ.,	որ կանէ	60,000 ր.	
250,000 »	50-ական »	»	125,000 »	
100,000 »	1-ական ր.,	»	100,000 »	
100,000 »	2-ական »	»	200,000 »	
50,000 »	3-ական »	»	150,000 »	
50,000 »	4-ական »	»	200,000 »	
25,000 »	5-ական »	»	125,000 »	
25,000 »	10 ական »	»	250,000 »	

Այսպիսով մի փոքր ժամանակամիջոցում կը կազմվի մի պատկառելի դրամագլուխ՝ 1,210,000 ր.։ Սրանով մենք աջակցած կը լինենք ամբողջ Կովկասի ազգաբնակութեանը և մեր փողով կը բարձրացնենք լուսաւորութեան տաճարի սիւները, որի մէջ կուսանեն մեր զաւակները, մեր իսկ աչքի առաջ։ Վաղուց փայփայած այս նպատակի իրականացումը օգուտ կը տայ Կովկասի թէ առեւտրի, թէ գիւղատնտեսութեան զարգացմանը և թէ կը բարձրանան կալուածների արժողութիւնները։

Մի րոպէ երեւակայենք, որ Կովկասի 40 միջնակարգ դպրոցներից աւարտում են և գնում համալսարան ամեն տարի մօտաւորապէս 1,500 հոգի։ Ծնողներս, այսինքն քաղաքացիներս, ամեն մի ուսանողի վրա ծախսում ենք (միջին թւով) 800 ր., հաշուած և՛ ուսման վճարը և՛ հագուստը միասին։ Այսպիսով կազմվում է ընդամենը տարեկան 1.200,000 ր. գումար։

Կովկասում համալսարան ունեցած դէպքում այս գումարը մնալու է մեզ մօտ, իսկ օտար երկիրներից եկած ուսանողներից ստացված եկամուտներից, աւելացված սրբան, կը կազմվի մի մեծ գումար, որը անկասկած զարկ կը տայ մեր արդիւնաբերութեանը, որով մեր ապագայի հեռանկարը, անկասկած, փայլուն է կացուցանելու։

Արդ՝ դիմում եմ նաև առեւտրական ֆիրմաներին, բանկերին, ընկերութիւններին, գրասենեակներին, մագազիններին և խանութներին, առաջարկելով տարեկան աշխատանքի որոշ տոկոս յատկացնել մեր ապագայ համալսարանի ֆօնդի օգտին։

Կովկասի բոլոր ազգութիւնների և դասակարգերի այսպիսի միահամուռ և լուրջ աշխատութիւնը միայն կարող է պսակել գործը յաղթանակով և կառուցել այն տաճարի սիւները, որին յառած են լուսաւորութեան ծարաւ բոլոր մարդկանց հայեացքները։

Խնդրում եմ այս կոչը արտատպել և ուրիշ թերթերում։ Նիկ. Աբրահամեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

4 նոյեմբերի

ՄՕՍԿՎԱ։ Նահանգական դատարանը երեք օրով բանտարկութիւն որոշեց երդուեալ հաւատարմատար Եակուլօվին, նահ. դատարանի նախագահի օգնական Սալօվին մեղամարտի հրաւիրելուն համար։

Խուզարկու ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Անատօլի արեղայի բոլոր սպանիչներին և նրանց, որոնք անաջող փորձ արին վանքից կողոպտելու 300,000 րուբլի։

ՊԵՏՐՕԿՕՎ։ Մացօխ վանականի սպանիչը աւստրիական իշխանութիւնների ձեռքից ընդունվեց և բանտարկվեց։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Ձիւնախառն փոթորիկը փչացրեց շատ հեռագրական սիւներ և թելեր։ Հեռագիրը երկու օր չը գործեց։ Ծովի վրա մրրիկ է։

Սև ծովի էսկադրան մտաւ ծովը։

ՆՈՐ-ԲՈՒԽԱՐԱ։ Խիվայի խանը դիմեց գեներալ-նահանգապետին՝ խնդրելով խորհուրդ տալ տեղական հանրակրթական դըպրոցի մի տիպ Խիվայի ժողովրդի համար։

ՎԼԱԴԻՄԻՐ։ Բանտից փախչելու ժամանակ երեք բանտարկեալ սպանվեցին, մէկը վիրաւորվեց։

ՊԵՏՐՕԶԱՎՕԴՍԿ։ Այրվեցին ժողովրդական տունը, թէյատունը, հոգեւորականների տունը։

ՍԱՐԱՏՕՎ։ Հոգեկան հիւանդների բուժարանում անակնկալ խօլերայով հիւանդացան 6 հոգի. բոլորն էլ մեռան։

ՎԻՏԵԲՍԿ։ Գիշերս այրվեց կանանց վանքում փայտէ շինութիւնը, որի մէջ բնակվում էին 60 կոյսեր. պակասում են երեքը։

ՎՕՐՕՆԷԺ։ Զինուորական դատարանը սոց. յեղափոխական կուսակցութեանը պատկանող 701 հոգուց մէկին դատապարտեց 5, 18 հոգուն՝ 4 տարով տաժանակիր աշխատանքների, մէկին 3 տարով բանտարկութեան, 3-ին՝ աքսորի, 34-ին՝ արդարացրեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խօլերայով ոչ ոք չը հիւանդացաւ և չը մեռաւ. Մնում են 33 հոգի։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 9 ժ. 28 ր. առաւ., Գանձակ է հասնում 2 ժ. 38 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 18 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 12 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 59 ր. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 26 ր. գիշ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 3 ժ. 35 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 56 ր. երեկ., Եւլախ՝ 12 ժ. 7 ր. գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 49 ր. գիշ., Բալաջարի 8 ժ. 13 ր. առաւօտ., Բագու՝ 9 ժ. 7 ր. առաւ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 25 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 47 ր. գիշ., Եւլախ՝ 7 ժ. 3 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 11 ր. ցեր., Բալաջարի՝ 3 ժ. 53 ր. ցեր., Բագու՝ 5 ժ. 21 ր. երեկ.։ Խառն գնացքը՝ IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարեւորութեան՝ 4 ժ. 18 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 12 ժ. 48 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. ցեր. Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 39 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 4 ժ. 31 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 22 ր. առաւօտեան։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75 12 ժ. 41 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 41 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 18 ր. ցեր., Երեւան (առանձին գնացք Ուլուխանլուից յարմարեցված այս գնացքին)՝ 7 ժ. 11 ր. երեկ., Նախիջեւան՝ 11 ժ. 21 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ.։ Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ 4 ժ. 33 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 31 ր. գիշ., Էջմիածին կայար. 9 ժ. 3 ր. առաւօտեան, Երեւան՝ 10 ժ. 34 ր. առ., և սրանից դէնը այլեւս չէ գնում։ Խառն գնացք IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարեւորութեան № 108/109՝ 5 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 7 ժ. 20 ր. երեկ., Էջմիածին կայարան՝ 1 ժ. 30 ր. գիշ., առանց Երեւան մտնելու, Նախիջեւան՝ 9 ժ. 49 ր. առաւ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 58 ր. ցերեկ.։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 8 ժ. 10 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 18 ր. ցեր., Բաթում՝ 9 ժ. 20 ր. երեկ.։ Պօստատար № 3 գնացքը՝ 2 ժ. 9 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 18 ր. երեկ., Բաթում՝ 4 ժ. 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7 գնացքը՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 53 ր. գիշ., Բաթում 1 ժ. 26 ր. ցեր.։ Խառն գնացք № 107 ըստ հարկի կարեւորութեան՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 54 ր. առաւ., Բաթում՝ 8 ժ. 33 ր. երեկ.։

ԲՕՐԺՕՄ՝ մարդատար № 9/66 գնացքը՝ 3 ժ. 28 ր. ցեր., Գօրի է հասնում 6 ժ. 8 ր. երեկ., Միխայլօվօ՝ 7 ժ. 43 ր. երեկ., Բօրժօմ 9 ժ. 8 ր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւօտեան։ Պօստատար № 3՝ 1 ժ. 9 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 55 ր. գիշ., որ այլեւս դէնը չէ գնում։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով 12 ժ. 3 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 46 ր. ցերեկ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 9 ժ. 25 ր. գիշ.։ Մարդատար № 8 գնացքը՝ 8 ժ. 45 ր. առաւ., որ դէնը այլ եւս չէ գնում։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով 3 ժ. 16 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73 գնացքը՝ 6 ժ. 36 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը՝ 7 ժ. 1 ր. առաւ.։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 10 ժ. երեկ.։

ԲՕՐԺՕՄԻՑ՝ մարդատար № 61/10 գնացքը՝ 7 ժ. 35 ր. առաւօտ.։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.—Արագ գնացքները (№ 2՝ Թիֆլիս-Բագու և № 1՝ Բագու-Թիֆլիս) առանց փոփոխելու գնում են մինչև Ռօստօվ և յետ դառնում, անպատճառ մտնելով Բագու՝ ամբողջ կազմով և բոլոր տեղերը պլաց-կարտով են։ Այս գնացքներում կայ Միջազգային Ընկերութեան մի միքստ I/II կարգի վագօն, որ առանց իջեցնելու հաղորդակցում է Թիֆլիս-Բագու-Մօսկվա՝ աւելացված վճարով (1000 վերստը I կարգի վագօնում 8 ր., II կարգի՝ 6 ր.)։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. ժանկարարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՉԻԼԲԵՐՇԱՑ—$12^1/_2$—$1^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՉԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկ. սհատ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—118

ԲԺԻՇԿ

Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։

Պրոֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կլինիկայից՝ Պարիզում։

Ընդունելութիւն (առաւ. ժ. 9—11. / երեկ. ժ. 5—7։

Ելիզավետինսկայա փող. № 39.

(ա. օ.) 1179. 100—17

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„Գուտտենբերգ" գրավաճառանոցում վաճառվում են հետեւեալ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐԸ.

«Հայերէնից-հայերէն», Գաբամաճեանի	3—50
Կօյլավ, «Գերմաներէնից հայերէն»	7 —
«Բառարան օտարազգի բառերի», Տէր-Ղազարեանի	1 —
«Բառգիրք լատիներէն և օտարազգի դարձուածքների, համառօտ քերականութիւնով», կազմեց Վ. Ա.	— 75
«Բառգիրք ռուսերէնից հայերէն», Թումանեանի	— 75
«Բառարան ֆրանսերէնից հայերէն», Նուբարեանի	10 —
«Բառգիրք առձեռն հայերէն-գաղիերէն», Ոսկեանի	3—50
«Բառգիրք գաղիերէնէ ի հայ և ի տաճիկ», Աւգերեանի	7—50
«Բառգիրք յաշխարհաբարէ ի գրաբար»	5 —
«Լիակատար բառարան ռուսերէնից հայերէն», Դողբաշեանի	8 —
Նոյնի «Հայերէնից ռուսերէն», բաժանորդագր.	5 —
«Լիակատար բառարան հայերէն-ռուսերէն», Խուդաբաշեանի, 2 հատոր, 1,838 եր.	10 —
«Բառարան ռուսերէնից վրացերէն», Չուդինօվա	2 —
«Գրպանի բառ. ռուսերէնից ռուսերէն»	— 10
«Գրպանի բառ. հայերէնից հայերէն», Աբեղեանի	— 20
«Նոր բառ. ֆրանսերէնից ռուսերէն»,	— 80

Գրախանութում կան սկսած 1 րուբլուց մինչև 10 ր. ֆրանսերէնից ռուսերէն, ռուսերէնից ֆրանսերէն, ռուսերէնից գերմաներէն և այլն բառարաններ։ Կազմերը սկսած 50 կ.-ից մինչև 1 րուբլի։

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ".

(շ. չ.) 1245. 2—1

ԱԳԵՆՏ

Յ. Գ. ԽԱԼԱԹԵԱՆ

ՌԵԿԼԱՄՆԵՐ ԵՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ընդունում եմ տեղական և օտար քաղաքների լրագիրների և ամսագիրների համար՝ ամենաձեռնտու պայմաններով, ՎՃԱՐԸ ՄԱՍ-ՄԱՍ։ Ընդունում եմ նոյնպէս կոմիսիօնական ամեն տեսակ պատուէրներ։ Ունեմ երկար տարիների փորձառութիւն։

Խնդրում եմ չը շփոթել ինձ միւս ագենտների հետ։

Հասցէն՝ Красногорская, 30. ТЕЛЕФОНЪ № 1041.

Պատուէրները կատարում եմ ճշգրիտ կերպով։

Անձամբ կազմում եմ ամեն տեսակ ռեկլամներ։

(օ. մ.) 1139. 25—17

5 րուբլի ամեն օր, և աւելի, հեշտութեամբ կարող են վաստակել տղամարդիկ և կանայք՝ ընդունելով պատուէրներ շատ օգտաւէտ մի առարկայի համար։ Դրամագլուխ և գիտութիւն չէ պահանջվում։ Պայմանները, հաստատագնացումը և ամբողջ նկարագրութիւնները կուղարկվեն՝ հէնց որ կը ստացվի 21 կօպ. մարկաներով՝ ճանապարհածախսի համար։ Հասցէն՝ О-ву „СЕМИ-ЭМАЛЬ" г. Лодзь, № 52.

(3,6,10,13,16) (В.80120) 1207. 5—2

ՏԱՆՏԻԿԻՆՆԵՐ!!

ՁԵՌՔԻ ԱՊԱՐԱՏ

ԼՈՒՍԱՅԱՐԱՐ-ԱՄԵՐԻԿ. «ԿՕԼՈՒՄԲ»

Լուսանում է ամեն տես. պլիտակեր. օդով, մի ժամում 200 հատից աւելի. մաքուր և հեշտ։ Մեծութիւնը մի արշինից պակաս։ Իւրաքանչ. տան համար անհրաժեշտ։ Խօշոր տնտես. ժամանակի, դրամի և աշխատ.։ Ուղարկ. ենք պօստ., վերադիր վճ.։ Գինը ճանապարհածախսով հանդերձ, արկղում, 4 ր. 50 կ.։ Միւսը՝ 5 ր. 50 կ., 3 հատը 12 ր.։ ՁՐԻ կցում ենք իւրաքանչ. ապպարատին մի ձեռնարկ։ Չը հաւանած դէպքում փողն ամբողջովին վերադարձնում ենք։ Միլիօնաւոր շնորհակալ. ռուսաստ. ամեն ծայրերից։ Հասցէն՝ г. ЛОДЗЬ, Торг. Дому ЛЬВА РУБАШКИНА. 354.

(շ.) (В. 80805) 1216. 21—2

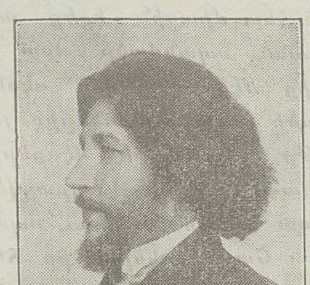

ՀԻՊՆՕՏԻԶՄ

ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ

Հիպնօտիզմը բնական ձիրք չէ։ Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան

Հիպնոտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, որքան ուտել-խմելը։

Հիպնոտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուղղէ մոլորութիւններն ու վատ բարքերը։

Հիպնօզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են։

Սովորեցէք հիպնօզացնելու արուեստը։ Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և այդ զօրանչելի ոյժի միջնորդութեամբ դարմանեցէք հիւանդութիւններ, տուէք ապշեցուցիչ ցուցահանդէսներ թատրոններում կամ մասնաւոր սրահներում և դառէք պրոֆէսիօնալ հիպնօտիստ։

Սովորելու ծախքը շատ չնչին է։

Ստացէք իմ «Ինչպէս հիպնօտացնել» պատկերազարդ գրքոյկը, որը կը [illegible] բացատրութիւն Հիպնոտիզմի, Մեսմերիզմի, Հոգեբուժութեան, Ներշնչման, Հոգետեսութեան [illegible] Այս գրքոյկն ստանալու համար պէտք ուղարկել 10 կօպէկի նամականիշ ճանապարհածախսի համար։

ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ։ Գրեցէք ձեր անունն ու հասցէն որոշ։

Դիմել հետեւեալ հասցէով Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago, Ill. U. S. A.

(Կ.) 689. 100—44